MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2019. szeptember 10.[1]

C-125/18. sz. ügy

Marc Gómez del Moral Guasch
kontra
Bankia SA

(a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona [barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság, Spanyolország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Fogyasztóvédelem – A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek – Jelzáloghitel-szerződés – Változó kamatozás – Jelzáloghitel referenciamutató (IRPH) – Jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezésből eredő mutató – Eladó vagy szolgáltató általi egyoldalú beiktatás – Az átláthatóság nemzeti bíróság általi ellenőrzése – A banktól megkövetelt tájékoztatás szintje”

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés 2

II. Jogi háttér 3

A. Az uniós jog 3

B. A spanyol jog 4

III. Az alapeljárás alapját képező tényállások és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések 9

IV. A Bíróság előtti eljárás 11

V. Elemzés 12

A. Előzetes észrevételek 12

1. A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH: alakulása és működése 12

2. A 2017. december 14-i ítélet 14

1 Eredeti nyelv: francia.

B. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről 15

1. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről: a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében szereplő kivétel hatálya 15

a) A Bíróság ítélkezési gyakorlatának rövid felidézése 17

b) A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében előírt kivétel hatálya alá tartozik-e a vitatott feltétel? 17

2. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről: a vitatott feltétel átláthatósága 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti felülvizsgálatának terjedelme és tartalma 20

a) A második kérdés a) pontjáról 21

1) A Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet 21

2) A spanyol kormány álláspontja 21

3) A 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdése átültetése hiányának következménye 22

b) A második kérdés b) és c) pontjáról 24

1) A Bíróságnak a szerződési feltételek átláthatóságára vonatkozó, a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdéséből és 5. cikkéből eredő követelmény keretében szükséges tájékoztatás szintjére vonatkozó ítélkezési gyakorlatának felidézése 25

2) A jelen ügyre való alkalmazás 26

VI. Végkövetkeztetés 31

I. Bevezetés

1. Napjainkban ingatlan megvásárlására ritkán kerül sor hitel igénybevétele nélkül. A jelzáloghitel havi törlesztőrészleteinek fizetése már az idők kezdete óta mindennapos cselekményt jelent.[2] A hitelfelvételhez az átlagos fogyasztónak főszabály szerint különböző információforrások állnak rendelkezésére, így a bankoktól, valamint fogyasztóvédelmi szervezetektől származó brosúrák vagy gyakorlati útmutatók, amelyek célja a potenciális vásárlók tájékoztatása bizonyos elemekről, így az eladósodottság maximális mértékéről, a rögzített vagy változó kamatlábakról és a referenciamutatókról.

2. Márpedig a jelzáloghitelekre vonatkozó információk technikai jellege miatt az átlagos fogyasztó gyakran nem képes megérteni bizonyos fogalmakat, így például a (rögzített vagy változó) „kamatláb”, a „referenciamutató” vagy a „teljes hiteldíjmutató” (THM) fogalmát, és különösen az e fogalmak közötti különbséget. Ugyanez a helyzet nem csupán a változó kamatlábak, hanem az ezen kamatlábak

2 Az első ókori mezopotámiai ékírásos írások kölcsönszerződések létezéséről tanúskodnak. A kamatozó kölcsönök létezésének mindenesetre nyilvánvaló bizonyítékai vannak a sumér korszakban (Kr. e. 3000-től Kr. e. 1900-ig), és a különböző politikai szabályozások a kamatokra vonatkozó felső korlátokat írtak elő (a leggyakoribb a különböző időszakokban gabonafélékben 33,3%-ot és ezüstben 20%-ot tett ki). Hammurapi törvénykönyve Kr. e. 1800 körül a kamatokra vonatkozó kifejezett korlátozásokat tartalmazott, továbbá a kamatok és nem fizetésük következményeinek részletes szabályozását. Lásd: Santamaría Aquilué, R., *El tipo de interés en las operaciones de préstamo: a vueltas con la usura*, UPNA, 2014, 6–7. o.

kiszámításának alapjául szolgáló hivatalos jelzáloghitel referenciamutatók és THM-ek működését vagy kiszámítását illetően is. Ebben az összefüggésben az eladótól vagy szolgáltatótól megkövetelt tájékoztatás szintje kulcsfontosságú annak érdekében, hogy lehetővé tegye a fogyasztó számára az általa felvett kölcsön tényleges költségének megértését.

3. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem, amelyet a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság, Spanyolország) terjesztett a Bíróság elé, a 93/13/EGK irányelv,[3] és különösen 1. cikke (2) bekezdésének, 4. cikke (2) bekezdésének, valamint 5. és 8. cikkének értelmezésére vonatkozik. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a Marc Gómez del Moral Guasch és a Bankia SA bank közötti, az e két fél között létrejött hitelszerződésben szereplő, a hitel változó kamatlábát egy hivatalos mutatóhoz, a jelzáloghitelekre vonatkozó referenciamutatóhoz (IRPH), tudniillik a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-hoz (IRPH Cajas) kötő feltétel (a továbbiakban: vitatott feltétel) állítólagos tisztességtelen jellege tárgyában folyamatban levő jogvitában terjesztették elő.

4. Az e kérelemben előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések lehetőséget nyújtanak a Bíróságnak arra, hogy pontosítsa többek között egyrészről a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében szereplő kivétel hatályával, és másrészről a vitatott feltétel átláthatósága ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikke szerinti ellenőrzésének terjedelmével és tartalmával kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát.

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

5. A 93/13 irányelv tizenharmadik, tizenkilencedik és huszadik preambulumbekezdése kimondja:

„mivel a tagállamoknak azok a törvényi vagy rendeleti rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmaznak tisztességtelen feltételeket; mivel ezért nem tűnik szükségesnek, hogy alárendeljék ennek az irányelvnek azokat a feltételeket, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket […] tükröz[ne]k […]; mivel ebben a vonatkozásban az [ezen irányelv] 1. cikk[ének] (2) bekezdésében szereplő »kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezések« kifejezés azokat a szabályokat is lefedi, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg;

[…]

mivel ennek az irányelvnek az alkalmazásában a tisztességtelen jelleg megítélésének nem kell kiterjednie a szerződés elsődleges tárgyát képező, sem pedig a szállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ár/minőség viszonyát meghatározó feltételekre; mivel a szerződés elsődleges tárgyát képező és a szállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ár/minőség viszonyát meghatározó feltételeket mindezek ellenére figyelembe lehet venni egyéb feltételek tisztességes jellegének megítélésénél; […]

mivel a szerződéseket egyszerű, érthető nyelven kell megfogalmazni […] és mivel kétség esetén a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezést kell irányadónak elfogadni”

6. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében:

„Azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket […] tükröz[ne]k, […] nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá.”

3 A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.).

7. Ezen irányelv 3. cikkének (3) bekezdése a következőket írja elő:

„A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.”

8. Az említett irányelv 4. cikkének (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással [helyesen: sem pedig az árnak vagy díjazásnak az ellenértékként szállított árunak vagy nyújtott szolgáltatásnak való megfelelésére], amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.”

9. A 93/13 irányelv „A 3. cikk (3) bekezdésében említett feltételek” című melléklete 1. pontjának l) alpontja és 2. pontjának c) és d) alpontja a következőket rögzíti:

„1. Azok a feltételek, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy:

[…]

l) előírják, hogy az áruk vagy szolgáltatások árának meghatározása a szállítás időpontjában történik, vagy engedélyezik az áru eladójának vagy a szolgáltatás nyújtójának, hogy egyoldalúan megemelje az árakat, mindkét esetben anélkül, hogy ennek megfelelő jogot biztosítanának a fogyasztó számára a szerződés felmondására abban az esetben, ha a megemelt ár lényegesen magasabb annál, mint amiben a szerződés megkötésekor megállapodtak;

[…]

2. A[z] […] l) pontok [helyesen: pont] hatálya

[…]

c) A[z] […] l) pont nem alkalmazható a következő ügyletekre:

– olyan tranzakciók, amelyek olyan átruházható értékpapírokra, pénzügyi eszközökre és más termékekre vagy szolgáltatásokra vonatkoznak, amelyek ára értéktőzsdei, árindex, vagy pénzpiaci árfolyam-ingadozásokhoz kapcsolódik, amelyek alakulására az eladó vagy szolgáltató nem képes befolyást gyakorolni;

[…]

d) A j) [helyesen: l)] pont nem akadályozza árindexálási záradékok alkalmazását, amennyiben azok megengedettek, és az árváltoztatási módszerről egyértelmű leírás áll rendelkezésre.”

B. A spanyol jog

10. A Código Civil (polgári törvénykönyv) 1303. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Ha megállapítják egy kötelezettség semmisségét, a szerződő felek kötelesek egymásnak kölcsönösen visszaadni a szerződés tárgyát képező dolgokat azok hasznaival, illetve az árat a kamatokkal együtt, az ezt követő cikkek sérelme nélkül.”

11. A 2007. november 16-i Real Decreto Legislativo 1/2007 (1/2007. sz. királyi törvényerejű rendelet)[4] által jóváhagyott texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (a fogyasztók és felhasználók védelméről szóló általános törvény és egyéb kapcsolódó törvények átdolgozott szövege) alapügyben alkalmazandó változatának (a továbbiakban: LGDCU) 80. cikke (1) bekezdésének a) pontja a következőképpen rendelkezik:

„(1) A fogyasztókkal, illetve felhasználókkal kötött, egyedileg meg nem tárgyalt feltételeket alkalmazó szerződésekben […] utóbbiak kötelesek megtartani a következő feltételeket:

a) Konkrét, egyértelmű és egyszerű, a közvetlen megértést lehetővé tevő megfogalmazás, amely nem tartalmaz utalásokat olyan szövegekre és dokumentumokra, amelyeket a szerződés megkötését megelőzően vagy azzal egyidejűleg nem bocsátottak rendelkezésre, illetve mindarra, amelyre a szerződéses dokumentumnak minden esetben kifejezett utalást kellene tartalmaznia.”

12. Az LGDCU 82. cikkének (1) és (2) bekezdése előírja:

„(1) Bármely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, illetve olyan gyakorlat, amelyhez a fél nem járult hozzá kifejezetten, abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó, illetve a felhasználó kárára.

(2) […] Ha az eladó vagy a szolgáltató arra hivatkozik, hogy egy adott szerződési feltételt egyedileg megtárgyaltak, akkor ennek bizonyítása az eladót vagy szolgáltatót terheli.”

13. Az LGDCU 83. cikke a következőképpen rendelkezik:

„A tisztességtelen feltételek semmisek, és azok nem tekinthetők a szerződés részének. A felek meghallgatását követően a bíróság megállapítja a szerződésben foglalt tisztességtelen feltételek semmisségét; a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket, ha az a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető.”

14. Az 1995. október 27-i miniszteri rendelettel[5] módosított, 1994. május 5-i Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (az elnökségi minisztériumnak a jelzáloghitelek pénzügyi feltételeinek átláthatóságáról szóló rendelete)[6](a továbbiakban: 1994. május 5-i rendelet) kizárólag annyiban volt alkalmazandó a természetes személyek által felvett olyan hitelekre, amelyek esetében a jelzálogfedezetet lakóingatlan képezte, amennyiben a kért hitel összege 150 000 euró vagy annál kevesebb volt. E jelenleg már nem hatályos rendelet 1994. augusztus 11-től 2012. április 29-ig volt hatályban, amikor is az új 2011. október 28-i Orden EHA/2899/2011 de transparencia y protección del cliente de servicios bancarios (az átláthatóságról és a banki szolgáltatásokat igénybevevő ügyfelek védelméről szóló 2899/2011. sz. rendelet) (a továbbiakban: 2899/2011. sz. rendelet)[7] hatályba lépett.[8]

15. Az 1994. május 5-i rendelet második kiegészítő rendelkezése szerint:

„A Banco de España a Dirección General del Tesoro y Política Financiera (általános kincstári és pénzügyi politikai igazgatóság) jelentése alapján körlevél útján meghatározza azon hivatalos referenciamutatókat vagy -kamatlábakat, amelyeket a hitelintézetek a változó kamatozású jelzáloghitelekre alkalmazhatnak, és rendszeresen közzéteszi azok értékét.”

4 A BOE 2007. november 30-i 287. száma, 49181. o.

5 A BOE 1995. november 1-i 261. száma, 31794. o.

6 A BOE 1994. május 11-i 112. száma, 14444. o.

7 A BOE 2011. október 29-i 261. száma, 113242. o.

8 Lásd a jelen indítvány 21. pontját.

16. Az 1994. május 5-i rendelet 6. cikke (2) bekezdésének a) és b) pontja, valamint 6. cikke (3) bekezdésének 1. és 2. pontja a következőket rögzíti:

„(2) A jelen rendelet hatálya alá tartozó változó kamatozású hitelek esetében a hitelintézetek referenciamutatóként vagy -kamatlábként kizárólag olyan referenciamutatókat vagy kamatlábakat alkalmazhatnak, amelyek megfelelnek a következő feltételeknek:

a) nem kizárólag magától a hitelintézettől függnek, és azokat a hitelintézet nem tudja befolyásolni a más intézményekéhez tudatosan hasonló megállapodások vagy gyakorlatok révén;

b) a mutató alapjául szolgáló adatokat objektív matematikai módszernek megfelelően gyűjtik.

(3) A jelen rendelet hatálya alá tartozó változó kamatozású hitelek esetében nem kötelező a hitelfelvevővel egyedileg közölni az alkalmazandó kamatláb változásait, amennyiben a következő két körülmény fennáll:

1. a jelen rendelet második kiegészítő rendelkezésében említettek között szereplő hivatalos referenciamutató vagy -kamatláb használatáról állapodtak meg;

2. a hitelre alkalmazandó kamatláb a jelen rendelet II. mellékletének 3a. feltétele (1) bekezdésének a) vagy b) pontjában rögzített módon került meghatározásra.”

17. Az IRPH három változata, tudniillik a bankokra vonatkozó IRPH (IRPH Bancos, a továbbiakban: bankokra vonatkozó IRPH), a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH (IRPH Cajas, a továbbiakban: takarékpénztárakra vonatkozó IRPH), továbbá a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH (IRPH Entidades) az 1994. július 22-i circular 5/1994 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre modificación de la circular 8/1990, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientelával (a Banco de España hitelintézetekhez intézett 5/1994. sz. körlevele a műveletek átláthatóságáról és az ügyfelek védelméről szóló 8/1990. sz. körlevél módosításáról)[9] módosított, 1990. szeptember 7-i circular 8/1990 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela (a Banco de España hitelintézetekhez intézett 8/1990. sz. körlevele a műveletek átláthatóságáról és az ügyfelek védelméről)[10] (a továbbiakban: 8/1990. sz. körlevél) 6a. rendelkezésével bevezetett hivatalos mutató. Az 5/1994. sz. körlevél indokolásának negyedik albekezdése a következőket rögzítette:

„A választott referencia-kamatlábak végső soron [THM-ek]. A piaci árú ingatlan vásárlására adott jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatlábak szigorú értelemben ilyen mutatók, mivel magukban foglalják a díjak hatásait is. Ennélfogva azoknak szerződéses kamatlábként történő pusztán közvetlen használata azt jelentené, hogy a jelzáloghitel ügylet esetében alkalmazott [THM-et] a piacon alkalmazott kamatláb fölé helyezzük. Az előbbiekben említett [THM-nek] a piacon alkalmazott [THM-mel] történő egyenlővé tétele érdekében negatív különbözetet kellene alkalmazni, amelynek értéke az ügylethez kapcsolódó díjak és a tőketörlesztési részletek gyakorisága alapján változna […]”.

9 A BOE 1994. augusztus 3-i 184. száma, 25106. o. E körlevél összesen hat mutatót írt elő: a bankokra vonatkozó IRPH-t, a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t, a hitelintézetekre vonatkozó IRPH-t, a CECA-mutatót (a spanyol takarékpénztárak szövetségének mutatója), a kettő és hat év közötti fennmaradó futamidejű államadósság másodlagos piacon fennálló belső megtérülési rátáját, valamint a madridi bankközi piacon érvényes kamatlábat (angol nyelven: Madrid InterBank Offered Rate, a továbbiakban: MIBOR). A MIBOR az euróban denominált bankközi kamatláb (a továbbiakban: euribor) Spanyolországban 1999-ben történt bevezetése óta eltűnt. Angolul: Euro Interbank offered Rate (euribor).

10 A BOE 1990. szeptember 20-i 226. száma, 27498. o.

18. A 8/1990. sz. körlevél „Alkalmazott kamatlábakra vonatkozó információk” című 2. rendelkezése a Banco de Españával annak érdekében közlendő információkra vonatkozott, hogy az megállapíthasson és közzétehessen bizonyos, a jelzálogpiacra vonatkozó referenciamutatókat vagy -kamatlábakat. E rendelkezés szövege a következő volt:

„[…] A bankok, a takarékpénztárak, a spanyol takarékpénztárak szövetsége, a külföldi hitelintézetek fióktelepei és a jelzáloghitel-társaságok minden hónap tizenötödik napjáig közlik a Banco de Españával az általuk Spanyolországban [spanyol pesetában (ESP)] végzett, az előző hónapban kötött vagy meghosszabbított hitel- és betéti műveletek átlagos kamatlábára vonatkozó információkat.”

19. A 8/1990. sz. körlevél „Jelzáloghitelek” című 6a. rendelkezése (3) bekezdésének b) pontja a következőképpen hivatkozott a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-ra:

„(3) A jelzáloghitelekről szóló rendelet második kiegészítő rendelkezése alkalmazásában hivatalos referenciamutatónak vagy -kamatlábnak minősülnek a következők, amelyek meghatározását és számítási módját a VIII. melléklet rögzíti:

b) a takarékpénztáraktól piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatláb.

[…]

A Banco de España e mutatókat megfelelően terjeszti, és azok mindenesetre havonta közzétételre kerülnek a *Boletín Oficial del Estadóban*.”

20. E mutatók meghatározása és számításuk matematikai képlete a 8/1990. sz. körlevél VIII. mellékletében szerepel. E körlevél VIII. mellékletének (2) bekezdése úgy határozza meg a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t, mint „[…] a piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából három éves vagy annál hosszabb futamidőre felvett azon jelzálogfedezetű hitelügyletek tőkéje alapján súlyozott átlagos kamatlábak egyszerű átlag[át], amelyeket a takarékpénztárak összessége a mutató által hivatkozott hónapban kötött vagy újított meg. E súlyozott átlagos kamatlábak e futamidők tekintetében a valamennyi spanyol takarékpénztár által a 2. rendelkezésnek megfelelően a Banco de Españának bejelentett egyenértékű éves kamatlábak.

Az e kamatláb kiszámítására szolgáló képlet a következő:

$$Ica = \frac{\sum ica}{\text{nca}}$$

Ica = az ica/nca összege

ahol:

Ica = az összes takarékpénztár súlyozott átlagos kamatlábainak átlaga;

ica = az egyes takarékpénztárak által nyújtott hitelekre vonatkozó súlyozott átlagos kamatláb;

nca = az adatszolgáltató pénztárak száma.”

21. A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH és a bankokra vonatkozó IRPH, valamint a CECA-mutató a 2899/2011. sz. rendelet és a 2012. június 27-i Circular 5/2012, del Banco de España, a entidades de crédito y proveedores de servicios de pago, sobre transparencia de los servicios bancarios y responsabilidad en la concesión de préstamos (a Banco de España hitelintézetekhez és pénzforgalmi szolgáltatókhoz intézett 5/2012. sz. körlevele a banki szolgáltatások átláthatóságáról és a hitelnyújtással

kapcsolatos felelősségről) (a továbbiakban: 5/2012. sz. körlevél)[11] hatálybalépésétől már nem minősült hivatalos referencia-kamatlábnak.

22. A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH helyébe a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH (IRPH Conjunto de Entidades, a továbbiakban: valamennyi spanyol hitelintézetre vonatkozó IRPH) lépett, amely jelenleg a 2899/2011. sz. rendelet szerint egyike a Spanyolországban létező hat hivatalos referencia-kamatlábnak.

23. A 2899/2011. sz. rendelet „Hivatalos kamatlábak" című 27. cikke (1) bekezdésének a) pontja a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH-ra (IRPH Conjunto de Entidades) hivatkozik. Ezen IRPH meghatározásához a hitelintézetek által ügyfeleikkel az egyes időszakokban ténylegesen kötött ügyletek értékét veszik figyelembe. E rendelkezés szerint:

„A következő hivatalos kamatlábak – a hitelintézetek által a jelen miniszteri rendeletben meghatározott feltételek szerinti alkalmazásukra tekintettel – havonta kerülnek közzétételre: a) a spanyolországi hitelintézetektől piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatláb."

24. A valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH-t a spanyol pénzügyi hatóságok, vagyis a Banco de España és a Dirección General del Tesoro (általános kincstári igazgatóság) alakította ki, és az a Banco de España fent említett körleveleibe történő felvételétől és a *Boletín Oficial del Estadóban* történő közzétételétől kezdve tett szert hivatalos jellegre.

25. A 2013. szeptember 27-i Ley 14/2013 de apoyo a los emprendedores y su internacionalización (a vállalkozók és nemzetközivé válásuk támogatásáról szóló 14/2013. sz. törvény)[12] (a továbbiakban: 14/2013. sz. törvény) „A referenciamutatók, illetve -kamatlábak megszűnésével kapcsolatos átmeneti szabályozás" című tizenötödik kiegészítő rendelkezése meghatározza azt az időpontot, amelytől kezdve a Banco de España már nem teszi közzé a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t, a bankokra vonatkozó IRPH-t és a CECA-mutatót. E rendelkezés szövege a következő:

„(1) 2013. november 1-jétől a hatályos jogszabályok alapján a jelzáloghitelekre alkalmazandó következő hivatalos mutatókat nem teszik közzé a [spanyol központi bank] honlapján, és azok teljesen megszűnnek:

[…]

b) a takarékpénztáraktól piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatláb [takarékpénztárakra vonatkozó IRPH];

c) a takarékpénztárakra vonatkozó aktív referencia-kamatláb [CECA].

(2) Az előző bekezdésben említett referencia-kamatlábakat, illetve mutatókat az alkalmazandó kamatlábak következő felülvizsgálatától a szerződésben meghatározott helyettesítő referencia-kamatláb vagy -mutató váltja fel.

(3) A szerződésben meghatározott referencia-kamatláb vagy -mutató hiányában, vagy ha az a megszűnő kamatlábak és mutatók körébe tartozik, a helyettesítésre a »spanyolországi hitelintézetektől piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatláb« megjelölésű hivatalos kamatláb

11 A BOE 2012. július 6-i 161. száma, 48855. o.

12 A BOE 2013. szeptember 28-i 233. száma, 78787. o.

alkalmazásával kerül sor, amelyhez a megszűnő kamatláb és a fent említett kamatláb közötti eltérés számtani átlagának megfelelő, a szerződés megkötésének időpontja és a kamatláb helyettesítése hatálybalépésének időpontja között rendelkezésre álló adatok alapján kiszámított különbözetet kell hozzáadni.

A kamatlábak jelen bekezdés szerinti helyettesítése automatikusan a szerződés megújításával jár, módosítás és a bejegyzett jelzálog ranghelyének elvesztése nélkül.

(4) A felek nem rendelkeznek jogorvoslati lehetőséggel arra, hogy a jelen rendelkezés alkalmazása miatt a kölcsön vagy hitel módosítását, egyoldalú módosítását vagy megszüntetését kifogásolják.”

III. Az alapeljárás alapját képező tényállások és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

26. 2001. július 19-én Marc Gómez del Moral Guasch 132 222,66 euró összegű, lakóingatlan megvásárlásának finanszírozására irányuló jelzáloghitel-szerződést kötött a Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madriddal, amelyből később Bankia lett.

27. E hitelszerződés 3a. feltétele – az említett hitelre alkalmazandó változó kamatláb (a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH) kiszámításának szabályaira vonatkozó – első részének szövege a következő:

„3a. feltétel. Változó kamatláb.

Első. A kikötött kamatlábat a szerződés aláírásának időpontjától számítva félévente kell meghatározni, az első félévben pedig a harmadik pénzügyi feltételben foglalt kamatlábat kell alkalmazni. A következő félévekre az alkalmazandó kamatláb a takarékpénztáraktól piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó, a felülvizsgálat idején hatályos átlagos kamatláb, amelyet a Banco de España a változó kamatozású, ingatlan vásárlása céljára szolgáló jelzáloghitelek tekintetében a *Boletín Oficial del Estadóban* hivatalosan és rendszeresen közzétesz, negyed százalékpontra kerekítve, 0,25 százalékponttal növelve [sic]”.

28. A kiegészítő jelleggel – a fenti referencia-kamatlábbal azonos kritérium alapján – alkalmazott kamatláb a CECA-mutató.

29. 2017. április 18-án M. Gómez del Moral Guasch keresetet indított a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság) előtt, amelyben kérte, hogy e bíróság tisztességtelen jellege miatt állapítsa meg a szóban forgó feltétel semmisségét, azzal az indokkal, hogy a jelzáloghitelek többsége rendszerint az euriborral [13] indexált, amely általában előnyösebb.

30. E tekintetben a kérdést előterjesztő bíróság pontosítja, hogy az IRPH-val történő indexálás, amelyet a változó kamatozású jelzáloghitelek esetén alkalmaznak, és amely a Spanyolországban nyújtott hitelek körülbelül 10%-át teszi ki, valóban kedvezőtlenebb a fogyasztó számára, mint az euriborral történő indexálás, amelyet a jelzáloghitelek 90%-a esetében alkalmaznak. A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy az IRPH alkalmazása a fogyasztó számára az euriborhoz képest jelzáloghitelenként körülbelül 18 000 és 21 000 euró közötti többletköltséggel jár, és felteszi a kérdést, hogy az alapeljárás felperese a szóban forgó szerződés megkötésekor milyen szintű tájékoztatásban részesült.

13 A szerződéskötés időpontjában az euribor nem tartozott a 8/1990. sz. körlevélben rögzített hivatalos referenciamutatók közé. Mindazonáltal a spanyol kormány észrevételeiből kitűnik, hogy az 1999. június 29-i Circular 7/1999 del Banco de España, a Entidades de crédito, sobre modificación de la Circular 8/1990 (a Banco de España hitelintézetekhez intézett 7/1999. sz. körlevele a 8/1990. sz. körlevél módosításáról) (a BOE 1999. július 9-i 163. száma, 26016. o.) bevezetett egy az euribor alakulásához kötött hivatalos referenciamutatót.

31. A kérdést előterjesztő bíróság a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelmet azon kétségekkel igazolja, amelyek azzal kapcsolatban merültek fel benne, hogy ki van-e zárva a 93/13 irányelv hatálya alól az IRPH-hoz hasonló jogszabályban rögzített mutatón alapuló kamatlábat meghatározó vitatott feltétel, és hogy ezen irányelvet úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes az, hogy a nemzeti bíróság vizsgálja e feltétel tisztességtelen jellegét.

32. A kérdést előterjesztő bíróság különösen azon kérdés tekintetében bizonytalan, hogy az a körülmény, hogy az IRPH-t a jelzáloghitel-szerződésben szerződési feltétel formájában megismételt közigazgatási rendelkezés szabályozza, amely folytán e rendelkezés nem kötelező erejű és nem is kiegészítő jellegű, azzal a következménnyel jár-e, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése szerinti kivétel nem alkalmazható a vitatott feltételre. A kérdést előterjesztő bíróság e tekintetben többek között az Andriciuc és társai ítéletre [14] és a Kušionová ítéletre [15] támaszkodva úgy véli, hogy az ilyen rendelkezés nem kötelező erejű, mivel változó és ügyleti kamatlábat szabályozó közigazgatási rendelkezésről van szó, amelyet az eladó vagy szolgáltató opcionálisan foglal a szerződésbe. Azt állítja, hogy mivel az IRPH alkalmazására kizárólag a vitatott feltétel alapján kerül sor, az eladó vagy szolgáltató alkalmazhat más mutatókat a jelzáloghitel indexálásához. E bíróság pontosítja továbbá, hogy a felek közötti megállapodás hiányában az említett rendelkezés nem kiegészítő jellegű.

33. A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság, Spanyolország) 669/2017. sz. ítéletében [16] nemrég mindazonáltal ezzel ellentétes értelemben határozott, úgy tekintve, hogy maga a hitelintézetekre vonatkozó IRPH nem tartozik a 93/13 irányelv hatálya alá, mivel azt jogszabályi rendelkezés határozza meg. A kérdést előterjesztő bíróság pontosítja továbbá, hogy mivel ezt az ítéletet a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) teljes ülése hozta, az valamennyi spanyol bíróság számára kötelező és közvetlenül alkalmazandó ítélkezési gyakorlatnak minősül.

34. A kérdést előterjesztő bíróság arról tesz fel kérdést, hogy adott esetben milyen adatokat kell közölnie az eladónak vagy szolgáltatónak, amikor az IRPH-hoz hasonló, jogszabályon alapuló – összetett és az átlagos fogyasztó számára kevéssé átlátható számítási képlet jellemezte – mutatóval indexált változó kamatozású jelzáloghitel-szerződéseket köt a fogyasztókkal, továbbá a vitatott feltétel tisztességtelen jellege megállapításának következményeire vonatkozóan. E tekintetben megjegyzi, hogy a spanyol jogalkotó nem ültette át a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében rögzített kivételt, annak érdekében, hogy a ezen irányelvben előirányzottnál magasabb szintű fogyasztóvédelmet biztosítson, és azt kívánja megtudni, hogy e rendelkezés alkalmazása megfelel-e az említett irányelv rendelkezéseinek.

35. E körülmények között a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság, Spanyolország) a Bíróság Hivatalához 2018. február 16-án beérkezett, ugyanezen napon kelt határozatával úgy döntött, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) [A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH] bírósági felülvizsgálat alá kell-e tartoznia, azaz kell-e vizsgálni, hogy az a fogyasztó számára érthető-e, anélkül, hogy akadályt jelentene az, hogy azt jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezések szabályozzák, mivel nem minősül a [93/13] irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében előírt valamelyik esetnek, hiszen nem kötelező erejű rendelkezésről van szó, hanem az eladó vagy szolgáltató ezt a változó és ügyleti kamatot opcionálisan foglalja a szerződésbe?

2) a) A 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően – amely a [spanyol] jogrend[be] nincs átültetve – ellentétes-e a 93/13 irányelvvel és annak 8. cikkével az, hogy egy spanyol bíróság az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdésére hivatkozik, és azt alkalmazza, amikor ez a rendelkezés

14 2017. szeptember 20-i ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 28., 29. és 31. pont).

15 2014. szeptember 10-i ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 77–79. pont).

16 2017. december 14-i ítélet (ES:TS:2017:4308) (a továbbiakban: 2017. december 14-i ítélet).

a [spanyol] jogrend[be] nem lett átültetve a jogalkotó akaratának megfelelően, amely teljes körű védelmet kívánt meghatározni valamennyi olyan feltétel tekintetében, amelyet az eladó vagy szolgáltató a fogyasztókkal kötött szerződésbe illeszthet, ideértve azokat a feltételeket is, amelyek a szerződés elsődleges tárgyát érintik, akkor is, ha azokat világosan és érthetően fogalmazták meg?

b) Mindenesetre szükséges-e a következő tényekről, adatokról vagy azok valamelyikéről tájékoztatást adni vagy azokat közzétenni a lényeges feltétel, konkrétan az IRPH megértése céljából?

(i) Magyarázatot adni arról, hogy hogyan határozták meg a referencia-kamatlábat, azaz tájékoztatást adni arról, hogy ez a mutató magában foglalja a nominális kamattal kapcsolatos díjakat és egyéb költségeket, hogy egy egyszerű, nem súlyozott átlagról van szó, hogy az eladónak vagy szolgáltatónak tudnia kellett és tájékoztatást kellett adnia arról, hogy negatív különbözetet kellett alkalmaznia, valamint hogy a szolgáltatott adatok nem nyilvánosak a másik gyakran előforduló euribor mutatóhoz képest.

(ii) Magyarázatot adni arról, hogy a múltban hogyan alakult és a jövőben hogyan alakulhat, továbbá tájékoztatást adni, valamint közzétenni azokat a grafikonokat, amelyek világosan és érthetően magyarázzák el a fogyasztónak ezen speciális kamatláb alakulását az euriborhoz képest, amely a jelzáloghitelek esetében szokásosan alkalmazott kamatláb.

c) Amennyiben továbbá az Európai Unió Bírósága megállapítja, hogy a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy megvizsgálja a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét, és abból a nemzeti jogának megfelelően levonja az összes következtetést, a Bíróságnak azt a kérdést kell feltenni, hogy a mindezekre vonatkozó tájékoztatás hiánya nem eredményezi-e a feltétel megértésének hiányát amiatt, hogy az nem világos az átlagos fogyasztó számára – a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése –, vagy azt, hogy a tájékoztatás elmulasztása tisztességtelen bánásmódot jelent az eladó vagy szolgáltató részéről, és hogy ennélfogva, ha a fogyasztót megfelelően tájékoztatták volna, nem fogadta volna el az általa felvett hitel esetében az IRPH alkalmazását.

3) A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH semmisségének megállapítása esetén megállapodás hiányában, illetve ha ez utóbbi a fogyasztó számára hátrányosabb, a következő két következmény közül melyik egyeztethető össze a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével és 7. cikkének (1) bekezdésével?

a) A szerződés kiegészítése valamely szokásos helyettesítő mutató, az euribor alkalmazásával, mivel az eladónak vagy szolgáltatónak [minősülő] pénzintézet javára szóló jövedelmező kamathoz alapvetően kötődő szerződésről van szó.

b) A kamat alkalmazásának mellőzése azzal az egyedüli kötelezettséggel, hogy a hitel tőkeösszegét a hitelfelvevő vagy adós részéről megállapított határidőn belül vissza kell fizetni.”

IV. A Bíróság előtti eljárás

36. A Bíróság elnöke 2018. április 10-i végzésével elutasította a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság) azon kérelmét, hogy a jelen ügy a Bíróság eljárási szabályzata 105. cikkének (1) bekezdése szerinti gyorsított eljárásban kerüljön elbírálásra.

37. Az alapeljárás felei, a spanyol kormány és az Egyesült Királyság Kormánya, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket. Ugyanezek a felek a 2019. február 25-én tartott tárgyaláson szóbeli észrevételeket terjesztettek elő.

V. Elemzés

38. A kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések három problémakörre vonatkoznak, tudniillik először is, a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében szereplő kivétel hatályára, másodszor, a vitatott feltétel átláthatósága ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti ellenőrzésének terjedelmére és tartalmára, és végül harmadszor, e feltétel tisztességtelen jellege megállapításának következményeire.

39. E problémakörök vizsgálata előtt hangsúlyozni kell, hogy a kérdést előterjesztő bíróság, az alapeljárás felei, a spanyol kormány és az Európai Bizottság mind hivatkoztak a vitatott feltételben szereplő takarékpénztárakra vonatkozó IRPH sajátosságaira, valamint a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2017. december 14-i ítéletére.

40. Következésképpen helyénvalónak tűnik, hogy e két pontra vonatkozóan néhány észrevételt fogalmazzak meg.

A. Előzetes észrevételek

1. A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH: alakulása és működése

41. A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy az alapeljárás felperese és a Bankia között létrejött jelzáloghitel-szerződés megkötése időpontjában a vitatott feltétel a hitel kamatlábának meghatározása érdekében a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH alkalmazását írta elő, amelynek elnevezését az indokolja, hogy kiszámításához csak a takarékpénztárak által végzett jelzáloghitel-műveleteket veszik figyelembe. [17]

42. A kérdést előterjesztő bíróság által bemutatott jogi keretből kitűnik, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH ebben az időpontban a 8/1990. sz. körlevél 6a. rendelkezése (3) bekezdésének b) pontjában bevezetett egyik „jelzáloghiteleken alapuló referenciamutató” volt, és következésképpen hivatalos és jogszabályon alapuló jelleggel rendelkezett. [18] A kérdést előterjesztő bíróság mindazonáltal pontosítja, hogy a 2899/2011. sz. rendelet hatálybalépése óta a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH (valamint a bankokra vonatkozó IRPH és a CECA-mutató) már nem minősül hivatalos referenciamutatónak, és az e mutatókat alkalmazó jelzáloghitelekre vonatkozó átmeneti szabályozást határoztak meg. [19]

43. Ami ezen átmeneti szabályozást illeti, a spanyol kormány jelezte, hogy a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (2) és (3) bekezdése rögzíti, hogy a megszűnt kamatlábakra való hivatkozásokat a „szerződésben meghatározott helyettesítő referencia-kamatláb vagy -mutató” váltja fel, és a szerződésben meghatározott helyettesítő kamatláb vagy mutató hiányában, vagy ha a helyettesítő kamatláb vagy mutató a megszűnő kamatlábak és mutatók körébe tartozik – amiről a jelen esetben szó van –, [20] a szóban forgó kamatlábat vagy mutatót „a »spanyolországi hitelintézetektől piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre

17 A Bankia észrevételeiből kitűnik, hogy az alapeljárás tárgyát képező jelzáloghitel-szerződés 5,25%-os változó kamatozást írt elő az első hat hónapra, a hitel futamidejének fennmaradó részére pedig a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-val indexált változó kamatozást, 0,25 százalékponttal növelve. A Bankia jelzi továbbá, hogy 300 hónapos (25 éves) törlesztési időszakot határoztak meg, és hogy a jelzáloghitel felvétele óta a hitelfelvevő fizeti a megállapodott összegeket.

18 A kérdést előterjesztő bíróság szerint a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH szabályozott, normatív és következésképpen jogszabályon alapuló jelzáloghitel referenciamutató. Lásd a jelen indítvány 17–19. pontját.

19 A spanyol kormány írásbeli észrevételeiből kitűnik, hogy a 2899/2011. sz. rendelet egyetlen átmeneti rendelkezése előírta, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t, a bankokra vonatkozó IRPH-t és a CECA-mutatót továbbra is közzé fogják tenni, és azokat teljességgel megfelelőnek tekintik mindaddig, amíg az érintett hitelekre vonatkozó átmeneti szabályozás nem kerül kialakításra. Mindazonáltal e kormány szerint a hitelintézetek az új jelzáloghitel-szerződésekben nem alkalmazhatják ezeket a referenciamutatókat.

20 A jelen ügyben a hitelszerződésben szereplő helyettesítő referenciamutató a CECA-mutató volt, amely a 2899/2011. sz. rendelet és az 5/2012. sz. körlevél hatálybalépésével már szintén nem minősült hivatalos referenciamutatónak. Lásd a jelen indítvány21. és 28. pontját.

vonatkozó átlagos kamatláb« megjelölésű hivatalos kamatláb [valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH] váltja fel, amelyre a megszűnő kamatláb és a fent említett kamatláb közötti eltérések számtani átlagának megfelelő, a szerződés megkötésének időpontja és a kamatláb tényleges helyettesítésének időpontja között rendelkezésre álló információk alapján kiszámított különbözetet kell alkalmazni”.[21]

44. E kormány azt is hangsúlyozta, hogy a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (3) bekezdése értelmében e helyettesítés automatikusan a szerződés megújításával járt, módosítás és a bejegyzett jelzálog ranghelyének elvesztése nélkül. A spanyol kormány hozzátette, hogy az említett törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (3) bekezdése rögzítette, hogy a felek nem jogosultak arra, hogy a kölcsön vagy hitel módosítását, egyoldalú módosítását vagy megszüntetését bíróság előtt vitassák. Így a szerződés 3a. feltételében szereplő mutató jelenleg a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH.

45. A takarékpénztárakra vonatkozó IRPH működését illetően a kérdést előterjesztő bíróság jelzi elsősorban, hogy e mutatót a takarékpénztárak által a Banco de España részére havonta szolgáltatott adatok alapján számították ki, és az egyszerű átlagnak felelt meg, amelyben minden takarékpénztár azonos súllyal rendelkezett, a nyújtott hitelek mennyiségétől függetlenül. Így e bíróság szerint, ha az egyik takarékpénztár – amiatt, hogy az egyik hónapban megemelte a kamatlábakat vagy a díjakat – piaci részesedést vesztett, a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t illetően fennálló reprezentativitása nem változott. Következésképpen minél inkább csökkent a takarékpénztárak száma, annál nagyobb befolyásuk volt a fennmaradóaknak a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-ra, aminek folytán bármelyik takarékpénztár tudta befolyásolni e mutató eredményét az általa a szóban forgó hónapban alkalmazott kamatok vagy díjak megemelésével.

46. Másodsorban, a kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy a takarékpénztárak által az IRPH számtani átlagának kiszámítása céljából szolgáltatott információk magukban foglalták a THM-et, a díjakat és a költségeket, amelyek körülbelül negyed százalékpontot jelentettek a nominális kamat fölött, valamint ún. „küszöb”-kikötéseket vagy felfelé korlátozó kikötéseket is tartalmaztak.

47. Harmadsorban, a kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy a nemzeti szabályozásnak megfelelően az IRPH kiszámításához nem vették figyelembe azokat a kamatlábakat, amelyeket támogatások vagy a munkavállalókkal kötött megállapodások alapján leszállítottak, amelyek csökkentették volna az eredményt.

48. Negyedsorban, a kérdést előterjesztő bíróság pontosítja, hogy mivel a súlyozott átlagos kamatlábak esetében THM-ekről van szó, amint azt a Banco de España jelezte,[22] ahhoz, hogy az IRPH az átlagos piaci kamatokat tükrözze, a díjak inflációs hatásának kompenzálása érdekében negatív különbözet alkalmazására volt szükség, amelynek értéke az alkalmazott díjaktól függ. Márpedig a jelen esetben és általánosságban is pozitív különbözetet alkalmaztak, tudniillik a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH + 0,25 százalékpontot.

49. Ötödsorban, a kérdést előterjesztő bíróság hozzáteszi, hogy a Bankia irodáiban az IRPH-t az ügyfelek felé úgy hirdették, mint az euribornál kevésbé változékony, biztosabb és stabilabb mutatót,[23] így fel kell tenni a kérdést, hogy a Bankiának a Banco de Españától származó, és így a Bankia előtt ismert adatok alapján különböző grafikonokat kellett volna-e készítenie, hogy a fogyasztó megismerhesse e kamatlábak (az IRPH és az euribor) alakulását.

21 Lásd a jelen indítvány 22–25. pontját.

22 Lásd az 5/1994. sz. körlevél indokolásának negyedik bekezdését. Lásd még a jelen indítvány 17. pontját.

23 E bíróság a következő internetes oldalakra hivatkozik: http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3937/Informe%20IRPH_castella_ok.pdf és https://www.bde.es/f/webbde/Secciones/Publicaciones/Folletos/Fic/Guia_hipotecaria_2013.pdf.

50. A kérdést előterjesztő bíróság utolsósorban jelzi, hogy mindezen adatok – a képlettől eltekintve, amely szintén részét képezi az érthetőségnek, és amely a 8/1990. sz. körlevél VIII. mellékletének (1) bekezdésében szerepel – arra utalnak, hogy az IRPH összességében véve összetett mutató, amelyre vonatkozóan további tájékoztatásra és közzétételre lehet szükség, ha e mutató a szerződés lényeges elemét alkotja.

2. A 2017. december 14-i ítélet

51. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból, valamint a spanyol kormány és a Bizottság írásbeli észrevételeiből kitűnik, hogy 2017. december 14-i ítéletében a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) a jelen ügy tárgyát képezőhöz hasonló szerződési feltételről határozott, amely a hitelintézetekre vonatkozó IRPH alkalmazását írta elő. [24]

52. A spanyol kormány írásbeli észrevételeiből kitűnik, hogy – a kérdést előterjesztő bíróság általi esetleges későbbi vizsgálatok fenntartásával – a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) az alábbiakban kifejtett körülményeket vette figyelembe.

53. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) mindenekelőtt megállapította, hogy a hitelintézetekre vonatkozó IRPH meghatározott és jogilag szabályozott mutató, és azt a változó kamatozású jelzáloghitel-szerződésbe a szolgáltató bank egy általános szerződési feltétel révén iktatta be. Mindazonáltal „az előre meghatározott feltételt előíró fél nem a szerződésben határozza meg a referenciamutatót, hanem az ilyen típusú szerződésekre vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel szabályozott hivatalos mutatók egyikére hivatkozik. Következésképpen a közigazgatási szervek feladata annak biztosítása, hogy e mutatók tiszteletben tartsák a banki átláthatóságra vonatkozó szabályozást, valamint, tekintettel arra, hogy e vizsgálat tehát kívül esik a polgári bíróságok hatáskörén. […] Ennélfogva *önmagában véve* ezen mutató esetében a 93/13 irányelvre tekintettel nem végezhető el az átláthatóság vizsgálata”. [25]

54. Ezt követően a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) a feltétel elemzését követően megállapította, hogy az mind formális, mind tartalmi szempontból megfelel az átláthatósági tesztnek. E bíróság kifejti egyrészről, hogy formális szempontból a feltétel véleménye szerint megfelel az e bíróság által „szerződésbe foglalási kritériumnak” nevezett kritériumnak, mivel a feltétel nyelvtanilag világos, érthető és lehetővé teszi a hitelfelvevő számára annak megértését és elfogadását, hogy a jelzáloghitel-szerződésének változó kamatozását a Banco de España által meghatározott és ellenőrzött kamatláb alapján fogják kiszámítani. Másrészről tartalmi szempontból a feltétel e bíróság szerint átlátható és lehetővé teszi a kölcsönéhez kapcsolódó gazdasági teher megismerését. E bíróság szerint a fogyasztó tudhatja, hogy a mutató és a különbözet összegét kell megfizetnie. Ennek érdekében a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) úgy ítélte meg, – amint az a spanyol kormány észrevételeiből kitűnik – hogy mivel hivatalos mutatóról van szó, egy szokásosan tájékozott, átlagos fogyasztó számára könnyű megismerni a különböző számítási rendszereket és összehasonlítani a használt lehetőségeket, és hogy az intézménytől nem követelhető meg sem az, hogy különböző mutatókat kínáljon, sem pedig az, hogy magyarázatot adjon e mutató kialakításának módjáról.

55. E tekintetben a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) nem tekintette releváns elemnek azt a körülményt, hogy az euribor a fogyasztó számára kedvezőbb, azzal az indokkal, hogy az átláthatóság vizsgálatát nem vezérelheti „visszamenőleges részrehajlás”. [26] E bíróság szerint egyébiránt ez az érvelés nem veszi figyelembe azt, hogy a kamatláb nem a mutatónak, hanem a különbözettel növelt

24 A Bizottság felhívja a figyelmet arra, hogy „ezt az ítéletet, noha az a 93/13 irányelv rendelkezéseinek egy végső fokon eljáró bíróság általi értelmezését jelenti, anélkül hozták meg, hogy előzetes döntéshozatalra a Bíróság elé terjesztették volna azt a kérdést, amely minket itt foglalkoztat”.

25 A dőlt betűs kiemelés tőlem.

26 A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) e tekintetben a Bíróság által a 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703) 53. és 54. pontjában megfogalmazott megfontolásokra támaszkodott.

mutatónak felel meg, valamint hogy nem bizonyították, hogy az euriborral indexált hitelekre alkalmazott különbözetek kedvezőbbek lettek volna, mint az IRPH-ra alkalmazott különbözetek. E bíróság továbbá azt állította, hogy statisztikailag az IRPH különbözetei alacsonyabbak voltak, és hogy ez az érvelés azt sem veszi figyelembe, hogy a különbözetek egyéb szerződéses adatoktól (a fizetés adott bankhoz való utalása, kapcsolódás stb.) függően magasabbak vagy alacsonyabbak. A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) pontosította, hogy nem az IRPH és az euribor közötti különbség a fontos, hanem az IRPH jövőbeli alakulása, és nem követelhető meg a banktól sem az, hogy ezt ismerje, sem az, hogy arról a hitelfelvevőt tájékoztassa. Ezenkívül az euribor és az IRPH értékének múltbeli alakulása viszonylag hasonló volt.

56. Végül a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) az érvelését azzal zárta, hogy jelezte, ellentmondásos azt állítani, hogy a bank tudja, hogy az IRPH előnyösebb, mint az euribor, noha az IRPH-t csupán a hitelek kevesebb mint 15%-a esetében alkalmazzák. Ugyanezen okokból az euriborra való hivatkozást is meg lehetett volna semmisíteni, ha az euribor kevésbé kedvezően alakul.

57. Miután bemutattam a kérdést előterjesztő bíróság és a felek által kifejtett megfontolásokat, most rátérek az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések által felvetett jogi problémák elemzésére.

B. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

1. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről: a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében szereplő kivétel hatálya

58. Előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy felülvizsgálható-e a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH átláthatósága a 93/13 irányelv alapján. Mindazonáltal, amint azt a Bankia, a spanyol kormány és a Bizottság előadja, maga a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH nem képezheti ilyen felülvizsgálat tárgyát, mivel azt jogszabályi rendelkezések szabályozzák.

59. Véleményem szerint e kérdés különbözik attól, hogy egy fogyasztó és egy eladó vagy szolgáltató között létrejött jelzáloghitel-szerződésben szereplő, az említett hitel változó kamatozásának kiszámításához e mutató alkalmazását előíró szerződési feltétel, mint amilyenről az alapügyben szó van, a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik-e.

60. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a nemzeti bíróságok és a Bíróság között az EUMSZ 267. cikkel bevezetett együttműködési eljárás keretében a Bíróság feladata, hogy a nemzeti bíróságnak az előtte folyamatban lévő ügy eldöntéséhez hasznos választ adjon, és ebből a szempontból adott esetben a Bíróságnak át kell fogalmaznia az elé terjesztett kérdéseket.[27]

61. A jelen esetben véleményem szerint az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdést úgy kell értelmezni, hogy az lényegében arra kíván rákérdezni, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy ezen irányelv hatálya alól ki van zárva az alapügyben szóban forgóhoz hasonló, a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató között kötött szerződés feltétele, amely a kamatlábat a hitelintézetek által a változó kamatozású jelzáloghitel-szerződésekben alkalmazható hat hivatalos és jogszabályon alapuló referenciamutató egyike alapján határozza meg.

27 Lásd: 1997. július 17-i Krüger ítélet (C-334/95, EU:C:1997:378, 22. és 23. pont); 2011. december 8-i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria ítélet (C-157/10, EU:C:2011:813, 18. pont); 2016. december 21-i Ucar és Kilic ítélet (C-508/15 és C-509/15, EU:C:2016:986, 51. pont).

62. Előzetesen meg kell vizsgálni a spanyol kormány azon érvét, amely szerint, mivel a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH hivatalos és jogszabályon alapuló mutató, amelyet a havonta a *Boletín Oficial del Estadóban* közzétett jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezések szabályoznak, e mutató átláthatósága felülvizsgálatának kérdése a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének megfelelően nem tartozik ezen irányelv hatálya alá. E mutató ugyanis nem minősíthető tisztességtelennek, és a vitatott feltételbe történő beiktatása nem befolyásolja ezt az értelmezést.

63. E tekintetben a spanyol kormány és a Bankia előadja, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH eltörlését követően az alapeljárás tárgyát képező jelzáloghitel-szerződésre jelenleg alkalmazott mutatót, vagyis a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH-t kötelező erejű jogszabályi rendelkezés, tudniillik a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (2) bekezdése értelmében jogszabállyal írták elő. Következésképpen a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH hatálybalépése óta kötelezően alkalmazandó, így tiszteletben tartják a jogalkotó által kialakított egyensúlyt. Ezenfelül a Bankia pontosította, hogy a 14/2013. sz. törvény úgy rendelkezik, hogy a felek nem rendelkeznek jogorvoslati lehetőséggel arra, hogy a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezése (4) bekezdésének alkalmazása miatt a kölcsön vagy hitel módosítását, egyoldalú módosítását vagy megszüntetését kifogásolják. E megfontolások alapján azt állítják, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében ki van zárva ezen irányelv hatálya alól.

64. A kérdést előterjesztő bíróság által bemutatott jogi és ténybeli háttér olvasata alapján mindazonáltal úgy értelmezem, hogy az alapügy tárgyát képező jelzáloghitel-szerződés megkötésekor, amely időpontban a nemzeti bíróságnak a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét értékelnie kell,[28] a vitatott feltételben a változó kamatláb kiszámítása érdekében szereplő IRPH nem a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH volt – amely a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (2) bekezdése értelmében a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH helyébe lépett, a szerződés automatikus megújítását vonva maga után –, hanem a 8/1990. sz. körlevéllel bevezetett takarékpénztárakra vonatkozó IRPH. Az a körülmény, hogy a mai napon a valamennyi hitelintézetre vonatkozó IRPH a jelzáloghitel-szerződés 3a. feltételében szereplő hivatalos referenciamutató, és hogy azt kötelező erejű rendelkezéssel, tudniillik a 14/2013. sz. törvény tizenötödik kiegészítő rendelkezésének (2) bekezdésével jogszabállyal írták elő, nem befolyásolja a vitatott feltétel – takarékpénztárakra vonatkozó IRPH alkalmazását előíró – szerződéskötéskori szövegének elemzését.

65. Ennélfogva nyilvánvaló, hogy a kérdés a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH alkalmazását előíró vitatott feltétel tekintetében merül fel.[29] Az e kérdésre való válaszadás érdekében elsősorban röviden be fogom mutatni a Bíróságnak a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének értelmezésére vonatkozó releváns ítélkezési gyakorlatát, majd másodsorban ezen ítélkezési gyakorlatra tekintettel megvizsgálom azt a kérdést, hogy a vitatott feltétel a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik-e.

28 Emlékeztetek arra, hogy a „[93/13] irányelv 4. cikke szerint valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét az e szerződés tárgyát képező áruk vagy szolgáltatások természetének figyelembevételével, és a szerződés megkötésének időpontjában fennálló, a szerződés megkötését kísérő összes körülmény alapján kell megítélni”. 2009. június 4-i Pannon GSM ítélet (C-243/08, EU:C:2009:350, 39. pont); 2010. november 9-i VB Pénzügyi Lízing ítélet (C-137/08, EU:C:2010:659, 42. pont); 2013. március 14-i Aziz ítélet (C-415/11, EU:C:2013:164, 71. pont); 2017. január 26-i Banco Primus ítélet (C-421/14, EU:C:2017:60, 61. pont). E kérdésről lásd még: az Abanca Corporación Bancaria és Bankia ügyre vonatkozó indítványom (C-70/17 és C-179/17, EU:C:2018:724, 70. pont).

29 Írásbeli észrevételei 8. és 17. pontjában maga a spanyol kormány jelzi, hogy az alapügyben vitatott feltételt a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t előíró feltétel jelenti, és hogy a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyát képező jelzáloghitel-szerződés megkötésekor az 1994. május 5-i rendelet volt alkalmazandó.

a) A Bíróság ítélkezési gyakorlatának rövid felidézése

66. Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy a nemzeti bíróság általi hivatalból történő felülvizsgálat csak akkor követelhető meg, ha a 93/13 irányelv – 1. cikkében meghatározott – hatálya alá tartozó szerződési feltételről van szó.[30] A 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének megfelelően azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket tükröznek, ki vannak zárva az irányelv hatálya alól.

67. A Bíróság először az RWE Vertrieb ítéletben[31] pontosította a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének értelmében vett „kötelező erejű törvényi vagy rendeleti rendelkezések” fogalmát. A Bíróság e tekintetben emlékeztetett arra, hogy ez a rendelkezés az irányelv hatálya alóli kizáró szabályt tartalmaz, amely azokra a feltételekre vonatkozik, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket tükröznek.[32] E kizáró szabály két feltétel fennállását feltételezi. Egyrészről a szerződési feltételnek törvényi vagy rendeleti rendelkezést kell tükröznie, másrészről e jogszabályi rendelkezésnek kötelező érvényűnek kell lennie.[33]

68. A Bíróság rögzítette, hogy annak megállapítása érdekében, hogy e feltételek teljesülnek-e, a nemzeti bíróság feladata annak vizsgálata, hogy e feltétel a nemzeti jog olyan rendelkezéseit tükrözi-e, amelyek a szerződő felek között azok választásától függetlenül (kötelező jelleggel) alkalmazandók, vagy olyan kiegészítő jellegű rendelkezéseket, amelyek automatikusan, vagyis a felek között létrejött ilyen irányú eltérő megállapodás hiányában alkalmazandók.[34]

69. Így a nemzeti bíróságnak ellenőriznie kell, hogy az alapügy tárgyát képező feltétel a nemzeti jogi szabályozás kógens rendelkezéseit tükrözi-e a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében,[35] figyelembe véve, hogy különösen az ezen irányelv céljára, azaz a fogyasztók védelmére tekintettel az e rendelkezésben foglalt kivételt szigorúan kell értelmezni.[36]

70. Miután bemutattam az e rendelkezés értelmezésére vonatkozó általános ítélkezési gyakorlatbeli hátteret, most rátérek az elénk terjesztett ügy tekintetében történő alkalmazására.

b) A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében előírt kivétel hatálya alá tartozik-e a vitatott feltétel?

71. Kiindulásként hangsúlyozni kell, hogy – amint az a jelen indítvány előző pontjaiból kitűnik – amennyiben egy szerződési feltétel kötelező érvényű vagy kiegészítő jellegű törvényi vagy rendeleti rendelkezést tükröz, nem merül fel a kérdés, hogy e feltétel a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik-e. Az ilyen feltétel ugyanis egyszerűen nem tartozik az irányelv rendelkezéseinek hatálya alá.

30 Lásd ebben az értelemben: 2019. április 3-i Aqua Med ítélet (C-266/18, EU:C:2019:282, 28. pont).

31 2013. március 21-i ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180).

32 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 25. pont).

33 Lásd: 2014. szeptember 10-i Kušionová ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 78. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 28. pont). A Bíróság szerint a 93/13 irányelv szerinti szabályozás alkalmazásának kizárására irányuló e szabályt az igazolja, hogy joggal feltételezhető, hogy a nemzeti jogalkotó a meghatározott szerződések feleit megillető jogok és az őket terhelő kötelezettségek összességére nézve egyensúlyt teremtett. Lásd szintén: 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 28. pont); 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750, 53. pont).

34 Lásd: 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 26. pont). Lásd még: 2014. szeptember 10-i Kušionová ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 76. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 27. pont). Lásd továbbá a 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekezdését.

35 Lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 30. pont), valamint Wahl főtanácsnok indítványa (C-186/16, EU:C:2017:313, 59. pont). Lásd még: 2017. január 26-i Banco Primus ítélet (C-421/14, EU:C:2017:60, 69. és 70. pont).

36 Lásd: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 31. pont); 2014. szeptember 10-i Kušionová ítélet (C-34/13, EU:C:2014:2189, 77. pont).

72. Ezzel szemben, ha a nemzeti bíróság úgy ítéli meg, hogy a szóban forgó rendelkezés nem kötelezi a bankot arra, hogy az e rendelkezésben rögzített hivatalos referenciamutatók közül válasszon, hanem más referenciamutatók használatát is megengedi, kétségkívül releváns lesz a kérdés, hogy az e rendelkezést átvevő szerződési feltétel a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik-e. Egyértelmű ugyanis, hogy egy ilyen szerződési feltétel ezen irányelv hatálya alá tartozik. Véleményem szerint ugyanez lenne a helyzet, ha e szabályozás előírná a bank számára, hogy az általa rögzített hivatalos referenciamutatók közül válasszon. [37]

73. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság úgy ítéli meg, hogy a bank által előzetesen megfogalmazott vitatott feltétel a nemzeti jog rendelkezéseit tükrözi. Azt állítja mindazonáltal, hogy nem teljesülnek a Bíróság ítélkezési gyakorlatában kialakított feltételek ahhoz, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében előírt kizáró szabályt alkalmazni lehessen. A vitatott feltételben szereplő nemzeti rendelkezés ugyanis egyrészről nem kötelező érvényű, mivel változó és ügyleti kamatot szabályozó, az eladó vagy szolgáltató által *opcionálisan* a szerződésbe foglalt jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezésről van szó, vagyis a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH nem alkalmazandó kötelező jelleggel, a szerződő felek választásától függetlenül. E rendelkezés másrészről megállapodás hiányában nem kiegészítő jellegű. [38]

74. A jelen ügyben a vitatott feltételben szereplő, takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t illetően a jelen ügy jogi hátteréből következik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott 1994. május 5-i rendelet második kiegészítő rendelkezése feljogosítja a Banco de Españát arra, hogy körlevél útján (ezt a jelenleg már hatályon kívül helyezett, a szerződéskötés időpontjában azonban még hatályos, az 5/1994. sz. körlevéllel módosított 8/1990. sz. körlevél konkretizálta) meghatározza azon hivatalos referenciamutatókat vagy -kamatlábakat, amelyeket a hitelintézetek a változó kamatozású jelzáloghitelekre *alkalmazhatnak*”. [39]

75. A Bankia észrevételeiből kitűnik, hogy az 1994. május 5-i rendelet 6. cikkének (2) bekezdése rögzítette, hogy az ezen rendelet hatálya alá tartozó változó kamatozású hitelek esetében a hitelintézetek referenciamutatóként vagy -kamatlábként kizárólag olyan referenciamutatókat vagy kamatlábakat alkalmazhatnak, „*amelyek megfelelnek a következő feltételeknek*: a) nem kizárólag magától a hitelintézettől függnek, és azokat a hitelintézet nem tudja befolyásolni a más intézményekéhez tudatosan hasonló megállapodások vagy gyakorlatok révén; b) a mutató alapjául szolgáló adatokat objektív matematikai módszernek megfelelően gyűjtik”.

76. A Bankia észrevételeiből az is kitűnik, hogy az 1994. május 5-i rendelet 6. cikke (3) bekezdésének 1. és 2. pontja rögzítette, hogy „[az ezen] rendelet hatálya alá tartozó változó kamatozású hitelek esetében nem kötelező a hitelfelvevővel egyedileg közölni az alkalmazandó kamatláb változásait, amennyiben a következő két körülmény fennáll: a[z ezen] rendelet második kiegészítő rendelkezésében említettek között szereplő hivatalos referenciamutató vagy -kamatláb használatáról *állapodtak meg*, és a hitelre alkalmazandó kamatláb a[z ezen] rendelet II. mellékletének 3a. feltétele (1) bekezdésének a) vagy b) pontjában rögzített módon került meghatározásra”. [40]

77. E tekintetben, amint azt a spanyol kormány írásbeli észrevételeiben kifejtette, az 1994. május 5-i rendelet „A jelen rendelet hatálya alá tartozó jelzáloghitel-szerződések pénzügyi feltételei” című II. melléklete az e feltételekben feltüntetendő információkat rögzítette. Ezen észrevételekből kitűnik, hogy e II. melléklet „Változó kamatláb” című 3a. pontja többek között úgy rendelkezett, hogy a

37 Lásd a jelen indítvány 83. pontját.

38 A Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2017. december 14-i ítéletét elemző spanyol jogtudomány úgy tekinti, hogy nem kötelező érvényű, és nem is kiegészítő jellegű rendelkezésről van szó. Lásd: Cámara Lapuente, S., „IRPH y STS 14.12.2017: dos colosos con pies de barro. El art. 1.2 de la Directiva 93/13 no blinda en realidad cualquier cláusula que reproduzca »normas«. Transparencia lejos del suelo”, *Comentarios a las Sentencias de Unificación de Doctrina (Civil y Mercantil)*, Mariano Yzquierdo Tolsada (coord.), 9. szám, Dykinson, 2017, 211–236. o., különösen 219. és 222. o.

39 Lásd a jelen indítvány 15. pontját. A dőlt betűs kiemelés tőlem.

40 A dőlt betűs kiemelés tőlem.

változó kamatláb meghatározásakor azt az e rendelkezésben rögzített valamely formában kell kifejezni. Az említett II. melléklet 3a. pontjának a), b) és c) alpontja arra hivatkozik, hogy a változó kamatlábat referenciamutató alkalmazásával kell meghatározni, *vagy* e rendelkezés d) alpontja értelmében „[*b*]*ármely más módon*, feltéve hogy az egyértelmű, konkrét és a hitelfelvevő számára érthető és a jogszabályoknak megfelel”. [41]

78. Úgy tűnik tehát – a kérdést előterjesztő bíróság által végzett esetleges későbbi vizsgálatok sérelme nélkül –, hogy az 1994. május 5-i rendelet a változó kamatozású hitelek esetében nem írja elő a – takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t is magában foglaló – hat hivatalos referenciamutató valamelyikének alkalmazását, hanem – amint a Bankia által írásbeli észrevételeiben idézett és a jelen indítvány 75. pontjában említett nemzeti rendelkezésekből kitűnik – meghatározza azokat a feltételeket, amelyeknek a „referenciamutatóknak vagy -kamatlábaknak” meg kell felelniük ahhoz, hogy azokat a bankok felhasználhassák. Ennélfogva a szerződő feleknek *nem kellett kötelezően* a 8/1990. sz. körlevélben előírt hat hivatalos referenciamutató [42] közül választaniuk. E tekintetben, noha kétségkívül igaz, hogy a 8/1990. sz. körlevélben meghatározott hat hivatalos referenciamutató főszabály szerint megfelelt az idézett két feltételnek, a kérdést előterjesztő bíróság általi esetleges későbbi vizsgálatok fenntartásával megállapítható, hogy a Bankiának – amint az az 1994. május 5-i rendelet II. melléklete 3a. pontjának d) alpontjából [43] következik – lehetősége volt arra, a változó kamatlábat „bármely más módon [határozza meg], feltéve, hogy az egyértelmű, konkrét és a hitelfelvevő számára érthető és a jogszabályoknak megfelel”. A kérdést előterjesztő bíróság ebben az összefüggésben hivatkozik annak lehetőségére, hogy a szerződéskötés időpontjában, vagyis 2001. július 19-én a Spanyolországban 1999-ben bevezetett euribort használják. [44] Emlékeztetni kell arra, hogy a jelen ügy jogi hátteréből kitűnik, hogy a jelen esetben a szerződés megkötésekor az euribor nem tartozott a 8/1990. sz. körlevélben rögzített hat hivatalos referenciamutató közé. Ugyanakkor, amint azt a kérdést előterjesztő bíróság jelezte, a bank a szerződéskötéskor választhatta volna referenciamutatóként az euribort.

79. Ezt a következtetést alátámasztják a Bankia írásbeli észrevételei is, amelyekben a Bankia egyértelműen azt állítja, hogy „az IRPH *nem kötelező a szerződő felek számára*”. [45]

80. Végül hangsúlyozni kell, hogy a Bizottság írásbeli észrevételeiben megjegyzi, hogy maga a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság), mivel a 93/13 irányelv alkalmazhatóságának megkérdőjelezése nélkül vizsgálta a szóban forgó *feltétel átláthatóságát*, 2017. december 14-i ítéletében hallgatólagosan elismerte, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében előírt kivétel nem alkalmazható a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH alkalmazását előíró szerződési feltételre.

81. Egyébiránt a Bizottság azt is jelzi, hogy a 2017. december 14-i ítélet e legfelsőbb bíróság két bírája, Francisco Javier Orduña Moreno és Francisco Javier Arroyo Fiestas által szerkesztett különvéleményt tartalmaz, amely szerint „e [bírósági] felülvizsgálat tárgya nem a tulajdonképpeni mutató, amely az azt hivatalossá tevő jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezést tükrözi, *hanem annak az általános*

41 Lásd a spanyol kormány észrevételeinek 18. pontját.

42 A jelen ügy jogi hátteréből kitűnik, hogy a 8/1990. sz. körlevélben rögzített hat hivatalos referenciamutató között a már említett mutatók (a bankokra vonatkozó IRPH, a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH és a hitelintézetekre vonatkozó IRPH) mellett a következő három referenciamutató szerepelt: a CECA-mutató, a kettő és hat év közötti fennmaradó futamidejű államadósság másodlagos piacon fennálló belső megtérülési rátája és a MIBOR. Ez utóbbi megszűnt, amikor Spanyolországban 1999-ben bevezették az euribort. Amint az a spanyol kormány írásbeli észrevételeiből kitűnik, a Banco de España 7/1999. sz. körlevele bevezetett egy az euribor alakulásához kapcsolódó további hivatalos referenciamutatót. Lásd a jelen indítvány 13. lábjegyzetét.

43 Lásd a jelen indítvány 77. pontját.

44 Lásd a jelen indítvány 13. és 42. lábjegyzetét.

45 A dőlt betűs kiemelés tőlem. A Bankia szerint az IRPH mutató kötelező jellege abból ered, hogy amennyiben azt választják, e mutatót teljes egészében beiktatják a jelzáloghitel-szerződésbe, bármely szerződéses módosítás nélkül, és e szerződés alól a felek nem vonhatják ki magukat. Nem értek egyet ezzel az érvvel. Véleményem szerint, még ha a bank nem is tudja előírni egy előre meghatározott feltételben valamely hivatalos referenciamutatónak sem a meghatározását, sem számítási módját, mindazonáltal előírhatja a különbözetet, amelyet e mutatóra alkalmaz, amint az az alapügyben történt, ahol a Banco de Espanának az e művelet THM-jének a piaci THM-mel való összehangolása érdekében negatív különbözet alkalmazására vonatkozó ajánlásai ellenére a Bankia úgy döntött, hogy 0,25 százalékpontos pozitív különbözetet alkalmaz.

szerződési feltételekben való alkalmazása vagy felhasználása”[46]. E különvélemény a nemzeti rendelkezés kötelező jellegére vonatkozó kritériumot illetően azt is pontosítja, hogy „a jelen esetben ez sem áll fenn, mivel az eladó vagy szolgáltató az akkor engedélyezett *hét hivatalos referenciamutató* (köztük a MIBOR, a CECA-mutató és az euribor) *egyikét* használja; következésképpen nem a hitelintézetekre vonatkozó IRPH volt az egyetlen olyan mutató, amely referenciaértékként szolgálhatott, és alkalmazása nem volt kötelező az eladó vagy szolgáltató számára”.[47]

82. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében rögzített kivétel szigorú értelmezésére figyelemmel és a kérdést előterjesztő bíróság által elvégzendő esetleges későbbi vizsgálatok fenntartásával az előző megfontolásokból következik, hogy a vitatott feltétel a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik és e feltétel esetleges tisztességtelen jellege bírósági felülvizsgálat tárgyát képezheti.

83. Mindenesetre, amint azt a jelen indítvány 72. pontjában már jeleztem, még ha a kérdést előterjesztő bíróság úgy ítélné is meg, hogy az alapügyben alkalmazandó rendelkezések a bankok számára kötelezőek, véleményem szerint a vitatott feltétel a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik. Véleményem szerint ugyanis pusztán az a körülmény, hogy egy nemzeti rendelkezés lehetővé teszi egy banknak, hogy a jelzáloghitel-szerződés általános szerződési feltételeibe opcionális jelleggel felvegyen egy olyan mutatót, amelyet az e rendelkezésben meghatározott több hivatalos referenciamutató közül választott ki, elegendő ahhoz, hogy úgy lehessen tekinteni, hogy az ilyen rendelkezés *nem kötelező érvényű* a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében, és ennélfogva az irányelvet alkalmazni kell. Véleményem szerint egyértelmű, hogy az e rendelkezésben előírt kivételt nem lehet olyan törvényi vagy rendeleti rendelkezést tükröző szerződési feltételre alkalmazni, amely korlátozza vagy szűkíti a felek akarati autonómiáját, *azonban azt nem szünteti meg*.

84. Ráadásul nem értem, hogy állíthatja egy tagállam, hogy egy szerződési feltétel nem tisztességtelen, amennyiben e feltétel olyan kötelező érvényű rendelkezést tükröz, amelynek tartalma ellentétes a 93/13 irányelv hatékony érvényesülésével.

85. Következésképpen a fenti megfontolásokra tekintettel azt az álláspontot képviselem, hogy a 93/13 irányelvet úgy kell értelmezni, hogy annak hatálya alól nincs kizárva az alapügyben szóban forgóhoz hasonló, a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató között megállapodott szerződési feltétel, amely a kamatlábat a hitelintézetek által a változó kamatozású jelzáloghitel-szerződésekben alkalmazható hat hivatalos és jogszabályon alapuló referenciamutató egyike alapján határozza meg.

2. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről: a vitatott feltétel átláthatósága 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti felülvizsgálatának terjedelme és tartalma

86. Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelvvel és különösen annak 8. cikkével ellentétes-e az, hogy egy nemzeti bíróság alkalmazhassa ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdését annak érdekében, hogy ne értékelje a szerződés elsődleges tárgyát érintő, világosan és érthetően megfogalmazott szerződési feltétel esetleges tisztességtelen jellegét, amennyiben a nemzeti jogalkotó ez utóbbi rendelkezést nem ültette át nemzeti jogrendjébe. A kérdést előterjesztő bíróság továbbá azt kérdezi, hogy az eladónak vagy szolgáltatónak adott esetben milyen információkat kell közölnie a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének és 5. cikkének megfelelően ahhoz, hogy eleget tegyen az átláthatóság követelményének egy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-hoz hasonló, jogszabályon alapuló – számítását tekintve összetett és az átlagos fogyasztó számára kevéssé átlátható matematikai képletű – referenciamutatón alapuló változó kamatlábat meghatározó szerződési feltétel tekintetében. A kérdést előterjesztő bíróság végül azt kérdezi, hogy a tájékoztatás elmulasztását tisztességtelennek kell-e tekinteni.

46 A dőlt betűs kiemelés tőlem.

47 A dőlt betűs kiemelés tőlem.

a) A második kérdés a) pontjáról

87. Mielőtt állást foglalnék a második kérdés első, nem csupán a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének, de ezen irányelv 5. és 8. cikkének értelmezésére is vonatkozó részéről, közelebbről meg kell határozni, hogy e kérdés feltevésére milyen kontextusban kerül sor. A Bíróság ítélkezési gyakorlatának felidézésével fogom tehát kezdeni.

1) A Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet

88. Ami azt illeti, hogy a 93/13 irányelv 8. cikkével ellentétes-e az, hogy egy nemzeti bíróság alkalmazhassa ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdését annak érdekében, hogy ne értékelje egy a szerződés elsődleges tárgyát érintő, világosan és érthetően megfogalmazott szerződési feltétel esetleges tisztességtelen jellegét, amennyiben a nemzeti jogalkotó ez utóbbi rendelkezést nem ültette át nemzeti jogrendjébe, mindenekelőtt hangsúlyoznom kell, hogy a Bíróság ezt a kérdést a Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítéletben [48] már megválaszolta.

89. Ebben az ítéletben a Bíróság legelőször is megjegyezte – amint azt a kérdést előterjesztő bíróság a jelen ügyben jelezte –, hogy „a Bírósághoz benyújtott iratokból kitűnik, [hogy] a 7/1998. sz. törvény [49] nem ültette át [a 93/13] irányelv 4. cikkének (2) bekezdését a belső jogba”. [50] A Bíróság ezt követően kijelentette, hogy ebből következik, hogy a spanyol jogrendben valamely nemzeti bíróság az eladó vagy a szolgáltatásnyújtó és a fogyasztó között kötött szerződésre vonatkozó jogvita keretében minden körülmények között vizsgálhatja azon feltétel tisztességtelen jellegét, amelyet nem tárgyaltak meg egyedileg, és amely többek között az említett szerződés fő tárgyára vonatkozik, még abban az esetben is, ha e feltételt világosan és érthetően, előzetesen fogalmazta meg az eladó vagy a szolgáltatásnyújtó. [51] Ilyen körülmények között a Bíróság végül megállapította, hogy a „spanyol szabályozás [a 93/13] irányelv 8. cikkének megfelelően lehetővé teszi a fogyasztók irányelvben előírtnál magasabb szintű hatékony védelmének a biztosítását” azáltal, hogy engedélyezi az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében említett azon feltételek tisztességtelen jellege teljes bírósági felülvizsgálatának a lehetőségét, amelyeket az eladó vagy a szolgáltatásnyújtó és a fogyasztó között kötött szerződés ír elő. [52]

2) A spanyol kormány álláspontja

90. A jelen ügyben a spanyol kormány a kérdést előterjesztő bírósággal ellentétben úgy véli, hogy bár a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését formálisan valóban nem ültették át a spanyol jogba, [53] és hogy a formális átültetés e hiánya nem értelmezhető úgy – amint azt az előterjesztő bíróság teszi –, mint a jogalkotó arra irányuló kifejezett akarata, hogy lehetővé tegye a szerződés elsődleges tárgyát érintő,

48 2010. június 3-i ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 44. pont). Ebben az ügyben az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) tette fel.

49 Az 1998. április 13-i Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (az általános szerződési feltételekről szóló 7/1998. sz. törvény) (a BOE 1998. április 14-i 89. száma).

50 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 41. pont).

51 Lásd: 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 42. pont).

52 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 43. pont).

53 Ezt az álláspontot a Bankia is osztja, amely azt állítja, hogy „a jogtudomány és az ítélkezési gyakorlat egy irányzata szerint a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését igenis átültették a spanyol jogrendbe”.

világosan és érthetően megfogalmazott elemek tisztességtelen jellegének felülvizsgálatát.[54] E tekintetben e kormány előadja, hogy a Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítéletet[55] követően a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2012. június 18-i ítéletében[56] úgy ítélte meg, hogy a jogalkotó akarata arra irányult, hogy a spanyol jogba átültesse a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését, és hogy a 7/1998. sz. törvénnyel megvalósított reform e cikk kifejezett átültetését mutatja.[57]

91. E tekintetben nem osztom a spanyol kormány álláspontját. Érvelése ugyanis véleményem szerint ellentmondásban áll a Bíróságnak az irányelvek átültetésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatával, és különösen a jogbiztonság, az átláthatóság és a jóhiszemű együttműködés elvével.

3) A 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdése átültetése hiányának következménye

92. Az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdése alapján az irányelv az elérendő célokat illetően minden címzett tagállamra kötelező, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja. Ebből következik, hogy a Spanyol Királyság, csakúgy, mint bármely más tagállam, megválaszthatja az irányelvek végrehajtásának formáját és eszközeit.

93. Szintén jól ismert, hogy az irányelvek átültetése azt a folyamatot jelöli, amelynek során a hatáskörrel rendelkező nemzeti jogalkotó szerv vagy szervek nemzeti jogi rendelkezésekké alakítják az irányelveket.[58] Ebben az összefüggésben a *jogbiztonság elve* megköveteli a tagállamtól, hogy hozza meg azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy biztosítsa az irányelv rendelkezéseinek a nemzeti jogba történő teljes körű átültetését.[59] Még ha egy irányelv nem minden rendelkezése esetében van is szükség közvetlen vagy kifejezett átültetésre, az *átláthatósági kötelezettség* megkövetelhet ténylegeses bizonyos magatartást, különösen bizonyos információknak a Bizottsággal való közlését.[60] Az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdése értelmében a

54 Ezen érv alátámasztására a spanyol kormány írásbeli észrevételeihez mellékelt egy jogtudományi cikket, amely hangsúlyozza, hogy a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének a 7/1998. sz. törvénnyel történő átültetésének hiánya valójában „a parlamenti szavazás során gondatlanságból elkövetett hibából [ered], amely az említett rendelkezés szó szerinti szövegének a jogszabályszövegből történő törléséhez vezetett”. E szerző szerint ezt a hibát a későbbi jogalkotási reformok során nem korrigálták, és a szerző pontosítja, hogy azóta nem csak a jogtudomány, de a nemzeti ítélkezési gyakorlat is megosztott a hiba következményeit illetően, legalábbis a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2013. május 9-i 241/2013. sz. ítéletéig (ES:TS:2013:1916). E tekintetben e szerző többek között megállapítja, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) megkísérelt véget vetni e bizonytalan helyzetnek Spanyolországban, azonban a spanyol jogalkotó, annak ellenére, hogy több lehetősége volt arra, hogy tisztázza a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdése átültetése fennállásának kérdését, „úgy tűnik, nem kívánta ezt megtenni”. Így e szerző azt állítja, hogy „sem a spanyol rendszernek a 2013. március 14-i Aziz ítélethez (C-415/11, EU:C:2013:164) való hozzáigazítását szolgáló, a spanyol parlament által 2013 májusában jóváhagyott jogi reformok, sem a [fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2011. L 304.,. 64. o.)] átültetésére vonatkozó tervezet” nem foglalkozott a szerződés lényeges elemeit érintő tisztességtelen feltételek kérdésével. Lásd: Cámara LaPuente, S., „¿De verdad puede controlarse el precio de los contratos mediante la normativa de cláusulas abusivas? De la STJUE de 3 de junio de 2010 (Caja de Madrid, C-484/08) y su impacto aparente y real en la jurisprudencia española a la STS (pleno) de 9 de mayo de 2013 sobre las cláusulas suelo”, *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 5(2) kötet, 2013, 209–233. o., és különösen 226., 227. és 233. o.

55 2010. június 3-i ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 44. pont).

56 ES:TS:2012:5966.

57 A spanyol kormány írásbeli észrevételeiben a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2012. június 18-i ítélete jogi indokolása második részének kivonatát közli: „Így a fogyasztók védelméről szóló régi, 1984. évi általános törvénynek az új 10. cikk beiktatása révén történő módosítása során az (1) bekezdés c) pontjában a »felek közötti méltányos egyensúly« tág kifejezést a »jogaiban és kötelezettségeiben [fennálló] jelentős egyenlőtlenség« váltotta fel, amely az irányelv – a feltétel esetleges tisztességtelen jellege tekintetében elvégezhető tartalmi felülvizsgálat korlátozására irányuló – rendelkezéseinek felel meg; elmondható tehát, hogy nincs szó az áraknak, valamint a tulajdonképpeni szolgáltatások egyensúlyának felülvizsgálatáról”. E kormány szerint a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ebben az ítéletben végül hozzátette, hogy „[…] noha a jogtudomány e tekintetben nem egységes, a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének teleologikus alkalmazása útján azt a következtetést kell levonni, hogy jóllehet a szerződés lényeges elemei az érdemi felülvizsgálat köréből ki vannak zárva, azok mindazonáltal képezhetik a szerződésbe foglalás és az átláthatóság kritériumára vonatkozó felülvizsgálat tárgyát [az általános szerződési feltételekről szóló 7/1998. sz. törvény 5. cikkének (5) bekezdése, valamint 7. cikke, és a fogyasztók védelméről szóló általános törvény 10. cikke (1) bekezdésének a) pontja]”. A spanyol kormány pontosítja továbbá, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) ezt a döntést a 2013. május 9-i ítéletében (ES:TS:2013:1916) megerősítette.

58 Lásd: Prechal, S., *Directives in EC Law*, 2. kiadás, Oxford EC Law Library, Oxford, 2009, 6. o.

59 A jogbiztonság elvéről és az irányelvek átültetéséről lásd: Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, 2. kiadás, Oxford EC Law Library, Oxford, 2006, 246. és 247. o.

60 Lásd ebben az értelemben: Prechal, S., i. m., 6. o.

„magából az irányelvből és annak kötelező erejéből eredő kötelezettség alapján” ehhez hozzáadódik az EUSZ 4. cikk (3) bekezdéséből eredő azon „másodlagos kötelezettség” is, amely „a nemzeti és az uniós hatóságok közötti *jóhiszemű együttműködést* foglal magában a Szerződések szabályainak végrehajtása során”.[61]

94. Pontosabban nem szabad megfeledkezni arról, hogy az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdésének értelmezése keretében, amely jelentős mennyiségű ítélkezési gyakorlat tárgyát képezte, jóllehet nem szükségszerű, hogy az irányelvek átültetése minden tagállamban jogalkotás útján történjen, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint elengedhetetlen, hogy a szóban forgó nemzeti jog hatékonyan biztosítsa az irányelv teljes mértékű alkalmazását, hogy a nemzeti jogszabályból következő jogi helyzet *kellően pontos és világos* legyen, hogy a jogalanyok megismerhessék jogaik teljességét, és – adott esetben – a nemzeti bíróságok előtt hivatkozhassanak ezekre.[62]

95. A Bíróság e tekintetben már megállapította, hogy az olyan – állandónak tekinthető – nemzeti ítélkezési gyakorlat, amely a belső jogi rendelkezéseket valamely irányelv követelményeivel összeegyeztethetőnek vélt módon értelmezi, nem mutathat a *jogbiztonság* követelményét kielégítő egyértelműséget és pontosságot, különösen a fogyasztóvédelem területén.[63] Ez még inkább igaz akkor, ha a következetes nemzeti ítélkezési gyakorlat egy irányelv olyan rendelkezését értelmezi és alkalmazza, amelyet a nemzeti jogalkotó nem ültetett át. Következésképpen az ilyen nemzeti ítélkezési gyakorlat nem mutathat kellő egyértelműséget és pontosságot ahhoz, hogy a fogyasztóvédelem szabályozásához megfelelő jogalapként szolgálhasson, és különösen ahhoz sem, hogy átültesse a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében előírt kivétel alkalmazását, amiről a jelen ügyben szó van.

96. Ennélfogva, még ha a jelen ügyben a Bírósághoz benyújtott iratok olvasata alapján úgy értelmezem is, hogy a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság) 2012. június 18-i[64] és 2013. május 9-i[65] ítéletével a korábbi ellentmondásos ítélkezési gyakorlatot kívánta korrigálni és jogrendjében különösen a koherenciát kívánta biztosítani, a spanyol jogalkotó feladata, hogy adott esetben beavatkozzon és meghozza a megfelelő intézkedéseket, amennyiben át kívánja ültetni a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését, ami – a jelen indítvány 94. és 95. pontjában felidézett ítélkezési gyakorlatot figyelembe véve – sem az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból, sem a Bírósághoz benyújtott iratokból nem tűnik ki.

61 Simon, D., *Le Système juridique communautaire*, 3. kiadás, Presse universitaires de France, Párizs, 2006, 328–332. o. A dőlt betűs kiemelés tőlem.

62 Lásd: 1985. május 23-i Bizottság kontra Németország ítélet (29/84, EU:C:1985:229, 23. pont); 1995. március 23-i Bizottság kontra Görögország ítélet (C-365/93, EU:C:1995:76, 9. pont); 2001. május 10-i Bizottság kontra Hollandia ítélet (C-144/99, EU:C:2001:257, 17. pont); 2004. szeptember 9-i Bizottság kontra Spanyolország ítélet (C-70/03, EU:C:2004:505, 36. pont); 2009. április 23-i Bizottság kontra Belgium ítélet (C-292/07, nem tették közzé, EU:C:2009:246, 120. pont). Tizzano főtanácsnok szerint „a tagállamoknak az adott területen *pontos jogi szabályozást* kell alkotniuk, amely a nemzeti jogrendet összhangba hozza az irányelv rendelkezéseivel. E jogi szabályozást úgy kell meghatározni, hogy semmilyen *kétség vagy kétértelműség* ne maradjon nem csupán az alkalmazandó nemzeti szabályozás tartalmát és az irányelvnek való megfelelőségét illetően, de e szabályozás formális értékét és arra való alkalmasságát illetően sem, hogy az ágazat szabályozásához megfelelő jogalapként szolgáljon”. Lásd: Tizzano főtanácsnok Bizottság kontra Hollandia ügyre vonatkozó indítványa (C-144/99, EU:C:2001:50, 15. pont). A dőlt betűs kiemelés tőlem.

63 Lásd: 2001. május 10-i Bizottság kontra Hollandia ítélet (C-144/99, EU:C:2001:257, 21. pont); 2014. július 10-i Bizottság kontra Belgium ítélet (C-421/12, EU:C:2014:2064, 46. pont). Lásd még: 2003. december 9-i Bizottság kontra Olaszország ítélet (C-129/00, EU:C:2003:656, 33. pont): „Amennyiben valamely nemzeti szabályozással kapcsolatban olyan eltérő bírói értelmezések merülnek fel, amelyeket figyelembe lehet venni, és amelyek közül egyes értelmezések az említett szabályozásnak a[z uniós] joggal összeegyeztethető alkalmazására, más értelmezések pedig a[z uniós] joggal összeegyeztethetetlen alkalmazására vezetnének, meg kell állapítani, hogy e szabályozás legalábbis nem teljesen egyértelmű ahhoz, hogy biztosítsa a szabályozás [uniós] joggal összeegyeztethető alkalmazását”.

64 ES:TS:2012:5966.

65 ES:TS:2013:1916.

97. Ráadásul emlékeztetni kell arra, elsősorban, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése nem *kötelező és kényszerítő rendelkezés*, amelyet mint olyat kötelezően át kell ültetniük a tagállamoknak. E rendelkezés ugyanis a jogalanyt az uniós jog alapján megillető jogok korlátozását rögzíti. E tekintetben a Bíróság már megállapította, hogy a fogyasztók védelme ezen irányelvben megfogalmazott célkitűzésének a tényleges biztosítása céljából e rendelkezés bármiféle átültetésének teljesnek kell lennie oly módon, hogy csak azon feltételek tisztességtelen jellegének a vizsgálatát tiltsák meg, amelyek világosak és érthetőek.[66]

98. Másodsorban, amint arra a jelen indítvány 89. pontjában emlékeztettem, a belső jogba történő átültetés hiánya azt jelenti, hogy a spanyol szabályozás a 93/13 irányelv 8. cikkének megfelelően lehetővé teszi a fogyasztók irányelvben előírtnál magasabb szintű hatékony védelmének a biztosítását azáltal, hogy engedélyezi az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében említett azon feltételek tisztességtelen jellege teljes bírósági felülvizsgálatának a lehetőségét, amelyeket az eladó vagy a szolgáltatásnyújtó és a fogyasztó között kötött szerződés ír elő, még akkor is, ha e feltétel a szerződés elsődleges tárgyára vagy a szolgáltatás ár-érték arányára vonatkozik.

99. Harmadsorban és utoljára, ami azt a követelményt illeti, amely szerint a szerződési feltételeknek a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésének megfelelően világosnak és érthetőnek kell lenniük, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint e követelményt ezen irányelv 5. cikke is rögzíti,[67] és következésképpen, amint azt a Bizottság írásbeli észrevételeiben hangsúlyozta, a feltétel átláthatóságának vizsgálata részét képezi a tisztességtelen jelleg említett irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti értékelésének. Következésképpen a spanyol bíróságoknak a szerződési feltételek tisztességtelen jellege ugyanezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti értékelése keretében ezen irányelv 5. cikkének megfelelően vizsgálniuk kell e feltételek átláthatóságát.

100. E körülmények között azt az álláspontot képviselem, hogy a 93/13 irányelv 8. cikkével ellentétes az, hogy egy nemzeti bíróság alkalmazhassa ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdését annak érdekében, hogy ne értékelje egy az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló, a szerződés elsődleges tárgyát érintő, világosan és érthetően megfogalmazott feltétel esetleges tisztességtelen jellegét, amennyiben a nemzeti jogalkotó ezt a rendelkezést nem ültette át nemzeti jogrendjébe.

b) A második kérdés b) és c) pontjáról

101. A második kérdés második és harmadik része arra vonatkozik, hogy az eladónak vagy szolgáltatónak milyen információkat kell közölnie ahhoz, hogy eleget tegyen a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikke szerinti átláthatóság követelményének egy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-hoz hasonló, jogszabályon alapuló – számítását tekintve összetett és az átlagos fogyasztó számára kevéssé átlátható matematikai képletű – mutatón alapuló változó kamatlábat meghatározó szerződési feltétel tekintetében. A kérdést előterjesztő bíróság azt is kérdezi, hogy a tájékoztatás elmulasztását tisztességtelennek kell-e tekinteni.

66 Lásd: 2001. május 10-i Bizottság kontra Hollandia ítélet (C-144/99, EU:C:2001:257, 22. pont); 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 39. pont).

67 Lásd ebben az értelemben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 69. pont); 2015. július 9-i Bucura ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 49. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 44. pont). Lásd továbbá a 93/13 irányelv huszadik preambulumbekezdését.

102. E tekintetben a spanyol kormány és a Bankia előadja, hogy mivel a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH a *Boletín Oficial del Estadóban* havonta közzétett és a 8/1990. sz. körlevél hatálya alá tartozó hivatalos mutató, a vitatott feltétel a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH azon *meghatározását* tartalmazza, amelyet a nemzeti szabályozás állapított meg.[68] A spanyol kormány azt is hangsúlyozza, hogy *e körlevél* megállapítja *a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH számítási képletét*, valamint a bank által a jelzáloghitel-szerződés megkötése előtt a fogyasztó rendelkezésére bocsátandó információkat.[69]

103. Noha a spanyol kormány egyetért azzal, hogy a bank által a fogyasztó részére szolgáltatott információknak valóban tartalmazniuk kell nem csupán a választott referenciamutatót alkotó elemekre, hanem az e mutató múltbeli alakulására vonatkozó megfelelő magyarázatot is, e kormány szerint a fogyasztónak a referenciamutató konkrét működéséről, vagyis kiszámítási módjáról való tájékoztatására vonatkozó követelmény nem lenne hasznos, mivel az alkalmazandó matematikai képlet az információkat kevésbé érthetővé, és így kevésbé átláthatóvá tenné a fogyasztó számára. E kormány továbbá azt állítja, hogy a jövőbeli alakulásra vonatkozó vélemény nem kérhető, mivel egyrészről a bank nem rendelkezik ezzel az információval, és másrészről a feltétel tisztességtelen jellegét a szerződéskötés időpontjában kell értékelni. Márpedig ebben az időpontban a jövőbeli alakulás nem bír jelentőséggel. Végül e kormány hangsúlyozza, hogy nem írható elő, hogy a fogyasztóknak szóló hirdetésekben a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-nak az euriborhoz képest történő alakulását magyarázó grafikonokat szerepeltessenek.

104. Amint azt a jelen indítvány 95–101. pontjában jeleztem és amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból és az ügy Bírósághoz benyújtott irataiból kitűnik, a spanyol jogalkotó nem ültette át a belső jogba a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését. Véleményem szerint ebből következik, hogy a spanyol bíróságoknak a szerződési feltételek tisztességtelen jellege ezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti értékelése keretében az említett irányelv 5. cikke alapján vizsgálniuk kell e feltételek átláthatóságát.[70]

105. Ha a Bíróság ugyanerre a következtetésre jut, az átláthatóság vizsgálata keretében pontosítani kell, hogy a banknak mely információkat kell közölnie a fogyasztóval. Ezen adatok meghatározása előtt be fogom mutatni a Bíróságnak a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének és 5. cikkének értelmezése keretében szükséges tájékoztatás szintjére vonatkozó ítélkezési gyakorlatát.

1) A Bíróságnak a szerződési feltételek átláthatóságára vonatkozó, a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdéséből és 5. cikkéből eredő követelmény keretében szükséges tájékoztatás szintjére vonatkozó ítélkezési gyakorlatának felidézése

106. Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság a 93/13 irányelv 5. cikke tekintetében már több alkalommal megállapította, hogy a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően a szerződési feltételeket és a szerződéskötés következményeit megismerhesse. Többek között ezen ismeret alapján dönti el a fogyasztó, hogy az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket elfogadva szerződéses kapcsolatra lép-e vele.[71] Emlékeztetni kell arra is, hogy a Bíróság Kásler és Káslerné Rábai ítélet[72] óta állandó ítélkezési

68 Lásd a jelen indítvány 19. és 20. pontját. Különbséget kell tenni a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH meghatározása, illetve számításának matematikai képlete között. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból, valamint az alapeljárás felperesének, a Bankiának és a spanyol kormánynak az észrevételeiből kitűnik, hogy a vitatott feltétel a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH meghatározását és a hitel *változó kamatlábának* kiszámítási módját (a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH + különbözet) tartalmazza, míg a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH kiszámítására szolgáló konkrét matematikai egyenletet a 8/1990. sz. körlevél VIII. mellékletének (2) bekezdése rögzítette, az azonban a feltételben nem szerepel. Lásd a jelen indítvány 78. lábjegyzetét.

69 Lásd a jelen indítvány 20. pontját.

70 E tekintetben pontosítani kell, hogy az átláthatósági követelmény elsősorban akkor érvényesül, amikor a jogalanyt az uniós jog alapján megillető jogok korlátozásáról van szó.

71 Lásd különösen: 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet (C-92/11, EU:C:2013:180, 44. pont); 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 70. pont); 2016. december 21-i Gutiérrez Naranjo és társai ítélet (C-154/15, C-307/15 és C-308/15, EU:C:2016:980, 50. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 48. pont).

72 2014. április 30-i ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282).

gyakorlata szerint a szerződési feltételek átláthatóságának a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdéséből és 5. cikkéből fakadó követelménye nem korlátozható kizárólag a feltételek alaki és nyelvtani szempontból érthető jellegére. Éppen ellenkezőleg, az említett irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van többek között az információs szintje tekintetében, ezért a szerződési feltételek világos és érthető megfogalmazásának, és következésképpen az átláthatóságnak az ugyanebben az irányelvben előírt e követelményét kiterjesztő módon kell érteni.[73]

107. Következésképpen a Bíróság szerint a szerződési feltétel világos és érthető megfogalmazására vonatkozó követelményt úgy kell érteni, hogy az azt is előírja, hogy a szerződés átláthatóan tüntesse fel azon mechanizmus konkrét működését is, amelyre az érintett feltétel utal, valamint adott esetben az e mechanizmus és a többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt, oly módon, hogy e fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket.[74]

108. A Bíróság azt is megállapította, hogy ezt a kérdést a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia tekintettel az összes releváns ténybeli elemre, amelyek között szerepel a kölcsönszerződés megkötése során a hitelező által közzétett reklám és tájékoztatás.[75] A Bíróság pontosította többek között, hogy a nemzeti bíróságnak a szerződéskötést övező körülmények összességének figyelembevételekor meg kell vizsgálnia, hogy a szóban forgó ügyben tájékoztatták-e a fogyasztót a kötelezettségvállalását esetlegesen befolyásoló *valamennyi olyan tényezőről*, amely révén felmérheti különösen az általa felvett hitel teljes költségét. A Bíróság egyébiránt azonosította, hogy e vizsgálat során mely tényezőknek van meghatározó szerepük, különösen egyrészt annak, hogy a feltételek világosak és érthetőek-e ahhoz, hogy azok révén az átlagos – azaz a szokásosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő – fogyasztó felmérje e költséget, másrészt annak a körülménynek, hogy a hitelszerződés nem tesz említést az e szerződés tárgyát képező áruk és szolgáltatások jellegénél fogva *elengedhetetlennek* tekintett információkról.[76]

109. Ezen ítélkezési gyakorlatra tekintettel kell választ adni a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdésekre.

2) A jelen ügyre való alkalmazás

110. Az előző pontokban felidézett ítélkezési gyakorlatra tekintettel a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy elvégezze a szükséges ellenőrzéseket annak érdekében, hogy a szerződéskötést övező körülmények összességére tekintettel, a kölcsönszerződés megkötése során a bank által közzétett reklámot és tájékoztatást is ideértve, meghatározza, hogy a közölt információk elegendőek voltak-e ahhoz, hogy lehetővé tegyék egy átlagos fogyasztó számára az említett kölcsönre alkalmazandó változó kamatláb kiszámítási módjának megértését, és következésképpen az általa felvett kölcsön tényleges költségének értékelését,[77] vagy épp ellenkezőleg, figyelemmel különösen arra, hogy jelzáloghitelről volt szó, más, elengedhetetlennek tekintett információkat kellett volna közölni.

73 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 71 és 72. pont); 2015. április 23-i Van Hove ítélet (C-96/14, EU:C:2015:262, 40. pont); 2015. július 9-i Bucura ítélet (C-348/14, nem tették közzé, EU:C:2015:447, 52. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 44. pont). Lásd még: 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750, 73. pont); 2018. február 22-i ERSTE Bank Hungary végzés (C-126/17, nem tették közzé, EU:C:2018:107, 29. pont).

74 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 75. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 45. pont).

75 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 74. pont); 2015. február 26-i Matei ítélet (C-143/13, EU:C:2015:127, 75. pont); 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 46. pont).

76 Lásd: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 47. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

77 Emlékeztetni kell arra, hogy amennyiben egy fogyasztó és egy eladó vagy szolgáltató között létrejött jelzáloghitel-szerződésben szereplő, előzetesen meghatározott szerződési feltétel az említett hitel változó kamatozásának kiszámításához referenciamutató alkalmazását írja elő, e mutatónak mint az említett feltétel alkotóelemének az eladó vagy szolgáltató általi használata teljeskörűen az átláthatóság 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikke szerinti ellenőrzésének hatálya alá tartozik.

111. Pontosabban, azok az információk, amelyek tekintetében a kérdést előterjesztő bíróság felteszi a kérdést, hogy azoknak a bank által a fogyasztók részére történő továbbítása szükséges-e a vitatott feltétel gazdasági következményeinek megértéséhez, a következőkre vonatkoznak: i. a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH konkrét matematikai képlete (különösen az a körülmény, hogy e referenciamutató a nominális kamaton felül magában foglalja a díjakat és egyéb költségeket, valamint, hogy egyszerű, és nem súlyozott átlagról van szó);[78] ii. a bankok arra vonatkozó kötelezettsége, hogy a nemzeti szabályozásnak megfelelően negatív különbözetet alkalmazzanak;[79] iii. az a körülmény, hogy a szolgáltatott információk az euriborral ellentétben nem nyilvánosak; iv. a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH múltbeli alakulása; és v. a referenciamutató más hivatalos referenciamutatókhoz, különösen az euriborhoz képesti jövőbeli alakulására vonatkozó előrejelzés.[80]

112. Noha kétségkívül igaz, amint azt a kérdést előterjesztő bíróság megállapította, hogy a vitatott feltétel nyelvtanilag világos és érthető, mivel lehetővé teszi az átlagos fogyasztó számára annak megértését és elfogadását, hogy a jelzáloghitelére alkalmazandó változó kamatláb egy hivatalos referenciamutató (a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH) alapján kerül kiszámításra. Ez a feltétel annak megértését is lehetővé teszi a fogyasztó számára egyrészről, hogy ez a referenciamutató „a takarékpénztáraktól piaci áron történő ingatlanvásárlás céljából több mint három éves futamidőre felvett jelzáloghitelekre vonatkozó átlagos kamatláb[ként]” van meghatározva, és másrészről, hogy e mutató „negyed százalékpontra [van] felfelé kerekítve, 0,25 százalékponttal növelve” (takarékpénztárakra vonatkozó IRPH + különbözet).

113. Mindazonáltal meg kell határozni még, hogy a vitatott feltétel megfelel-e a 93/13 irányelv által támasztott átláthatósági követelménynek, tekintettel különösen a Bíróság fenti 107. pontban bemutatott ítélkezési gyakorlatából eredő azon kötelezettségre, hogy a szerződés „átláthatóan tüntesse fel azon mechanizmus konkrét működését […], amelyre az érintett feltétel utal”. Ebben az összefüggésben a következő kérdés merülhet fel: ahhoz, hogy a fogyasztó megértse a jelzáloghitelre alkalmazandó kamatláb kiszámítási módját, amelyből kitűnik, hogy a fogyasztónak a referenciamutató és a különbözet összegét (takarékpénztárakra vonatkozó IRPH + különbözet) kell fizetnie, nem szükséges-e, hogy az átlagos fogyasztó az e számítási módszerben foglalt referenciamutató pontos működését is megérthesse?

114. Az e kérdésre adandó – logikusan igenlő – válasz ugyanakkor nem releváns, ha azt kell meghatározni, hogy a bank eleget tett-e a szerződési feltételek világos és érthető megfogalmazására, és következésképpen az átláthatóságra vonatkozóan a 93/13 irányelv által támasztott követelménynek. Nem szabad ugyanis összekeverni a szerződési feltételek átláthatósága ezen irányelv által támasztott követelményét, amelynek célja, hogy lehetővé tegye az átlagos fogyasztó számára a kölcsöne gazdasági következményeinek értékelését, az ezen irányelvben nem rögzített tanácsadási kötelezettséggel.

115. Ezenkívül, amint azt az alábbiakban ki fogom fejteni, még ha azt az álláspontot képviselem is, hogy a jelen indítvány 107. pontjában említett ítélkezési gyakorlat a jelen ügy szempontjából különös jelentőséggel bír, bizonyos ténybeli különbségek állnak fenn a jelen ügy és többek között a Kásler és Káslerné Rábai ítélet[81] és az Andriciuc és társai ítélet[82] alapjául szolgáló ügyek között. E különbségekre tekintettel árnyalni fogom az ezen ítélkezési gyakorlatból az alapügyre nézve levonandó következtetéseket.

78 Lásd e tekintetben a jelen indítvány 45. és 46. pontját. Az alapeljárás felperesének észrevételeiből kitűnik, hogy különbséget kell tenni a következők között: a) egy *referenciamutató*, mint például az euribor, b) egy *kamatláb*, amely egy referenciamutató és a különbözet összege (euribor + különbözet), és c) egy THM, amely a referenciamutató, a különbözet, a díjak és a költségek összege (euribor + különbözet + díjak + költségek). Emlékeztetek továbbá arra, hogy az 5/1994. sz. körlevél indokolásának negyedik albekezdéséből kitűnik, hogy az abban rögzített referenciamutatók, amelyek közé a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH is tartozik, THM-ek voltak.

79 Lásd e tekintetben a jelen indítvány 48. pontját.

80 Lásd a jelen indítvány 50. pontját.

81 2014. április 30-i ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282).

82 2017. szeptember 20-i ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703).

116. Elsősorban, a Kásler és Káslerné Rábai ítélet [83] és az Andriciuc és társai ítélet [84] alapjául szolgáló ügyekben külföldi pénznemben, tudniillik svájci frankban (CHF) meghatározott kölcsönszerződésekről volt szó, amelyek szóban forgó feltételei értelmében az árfolyamkockázat teljes mértékben a hitelfelvevőt terhelte. [85] Ebben a kontextusban a Bíróság, amikor megállapította, hogy az átláthatóság követelménye alatt „azt kell érteni, hogy […] a szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie az érintett feltételben meghatározott […] mechanizmus[…] konkrét működését", kifejezetten hivatkozott a „külföldi pénznem átváltási mechanizmusá[ra]", valamint az „e mechanizmus és a kölcsön folyósítására vonatkozó többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszony[ra]", [86] oly módon, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő *gazdasági következményeket*. [87]

117. Másodsorban, a Bíróság szerint a szerződési feltételek átláthatóságának e követelménye azt jelenti, hogy az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztó ne csupán azt legyen képes felismerni, hogy annak „a devizának az árfolyama", amelyben a kölcsönszerződést megkötötték, „emelkedhet vagy csökkenhet", hanem „értékelni kell tudnia egy ilyen feltételnek a pénzügyi kötelezettségeire gyakorolt – *esetlegesen jelentős – gazdasági következményeit* is". [88] Egyrészt ugyanis a hitelfelvevőnek világos tájékoztatást kell kapnia arról, hogy a devizaalapú kölcsönszerződés aláírásával bizonyos mértékű árfolyamkockázatot vállal, amely gazdaságilag nehezen viselhetővé válhat, amennyiben az a pénznem, amelyben jövedelmét kapja, leértékelődik. Másrészt a banknak fel kell hívnia a figyelmet az átváltási árfolyam lehetséges változásaira és a devizában felvett kölcsönnel összefüggő kockázatokra, különösen, ha a kölcsönt felvevő fogyasztó nem ebben a pénznemben kapja a jövedelmét. [89]

118. Véleményem szerint ebből következik, hogy az „– *esetlegesen jelentős – gazdasági következménye[k]*" kifejezés ezen ítélkezési gyakorlat kulcsfontosságú elemét képezi. E következmények képezik ugyanis az alapját a bankokat terhelő azon kötelezettségnek, amely szerint elegendő tájékoztatást kell nyújtaniuk a fogyasztók számára ahhoz, hogy ez utóbbiak tájékozott és megalapozott döntéseket hozhassanak. [90] Ez azt jelenti, hogy a 93/13 irányelv által támasztott átláthatóság követelménye nem csupán a fogyasztó számára felmerülő – esetlegesen jelentős – gazdasági követelmények elkerülésére irányul, hanem arra is, hogy e következmények se véletlenszerűek, se előreláthatatlanok ne legyenek. Az átlagos fogyasztónak ugyanis képesnek kell lennie arra, hogy előre lássa az általa felvett kölcsön költségét anélkül, hogy az abból eredő gazdasági teher változása előreláthatatlan kockázatának lenne kitéve.

83 2014. április 30-i ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282).

84 2017. szeptember 20-i ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703).

85 E feltételek pontosabban azt rögzítették, hogy a hitel törlesztőrészleteinek kiszámítása szempontjából a külföldi deviza eladási árfolyama irányadó (2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet, C-26/13, EU:C:2014:282, 24. pont), és hogy a hitelt ugyanabban a pénznemben kell visszafizetni, mint amelyben azt felvették (2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 9. pont).

86 Különbség állt fenn ugyanis a kölcsön folyósítására alkalmazandó vételi árfolyam és a törlesztésére alkalmazandó eladási árfolyam között. Lásd e tekintetben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 53. és 74. pont).

87 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 73. és 74. pont). A hitelező számára többek között a kamatláb egyoldalú módosítását lehetővé tevő szerződési feltételeket illetően lásd: 2015. február 26-i Matei ítélet (C-143/13, EU:C:2015:127, 74. pont).

88 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 51. pont). A dőlt betűs kiemelés tőlem.

89 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 50. pont).

90 Emlékeztetni kell arra, hogy a 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítéletben (C-186/16, EU:C:2017:703, 49. pont) a Bíróság az Európai Rendszerkockázati Testületnek a devizahitelezésről szóló, 2011. szeptember 21-i ERKT/2011/1 ajánlására (HL 2011. C 342., 1. o.) hivatkozik.

119. Ezzel szemben a külföldi pénznemben kötött jelzáloghitel-szerződéssel ellentétben, amely a hitelfelvevőt terhelő árfolyamkockázatra figyelemmel esetlegesen jelentős, – a hitelfelvevő számára nehezen viselhető – gazdasági következményekkel járhat,[91] a jelen esetben az alapügy tárgyát képező – egy hivatalos referenciamutató alapján számított változó kamatlábbal rendelkező – jelzáloghitelből eredő gazdasági következmények a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében nem minősíthetők „esetlegesen jelentősnek". A kölcsönből eredő gazdasági teher ugyanis a fogyasztó számára előrelátható és kiszámítható volt, és azt a fogyasztó a szerződéskötés előtt értékelhette. Következésképpen, attól eltekintve, hogy az általa felvett kölcsön változó kamatozású, az alapügy felperese nincs kitéve az általa felvett kölcsönből eredő gazdasági teher változása előreláthatatlan kockázatának.

120. Ugyanis, még ha az alapeljárás felperese nem lenne is képes konkrét módon megérteni a kölcsönére alkalmazandó változó kamatláb kiszámítási módja egyik elemének, tudniillik a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-nak a működését, amelynek módja a vitatott feltétel szövegéből nem tűnik ki, a hitelszerződés alapján képes lenne megérteni, hogy minden egyes törlesztőrészlet esetében egy többé-kevésé stabil meghatározott összeget, vagyis a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH és a különbözet összegét kell fizetnie.

121. Amint azt a jelen indítvány 113. és 114. pontjában jeleztem, véleményem szerint ahhoz, hogy úgy lehessen tekinteni, hogy az átlagos fogyasztó valóban megértette a hitelére alkalmazandó vitatott feltételben megjelölt változó kamatláb kiszámítási módját, e fogyasztónak hozzá kell férnie egy az e szerződés tárgyát képező áruk vagy szolgáltatások jellegére tekintettel fontos információhoz, tudniillik ahhoz, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH a referenciahónapra vonatkozóan a takarékpénztárak által kötött szerződések *hiteldíjmutatója*. Márpedig e mutató kiszámítására szolgáló konkrét képlet a szerződéskötés időpontjában nem a vitatott feltételben, hanem a 8/1990. sz. körlevél VIII. mellékletének (2) bekezdésében szerepelt.

122. Ugyanakkor nem tekinthető úgy, hogy az alapeljárás felperesének nem „[állt] módjában […] egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket",[92] mivel – a kérdést előterjesztő bíróság általi esetleges későbbi vizsgálatok fenntartásával – egyrészről az alapeljárás felperese tudomással bírt arról, hogy a fizetendő törlesztőrészletek összege a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH és a különbözet összegének felelt meg, és másrészről a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH konkrét működésére vonatkozó információk hozzáférhetőek voltak a *Boletín Oficial del Estadóban* történő közzétételük következtében. Mivel ugyanis a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH kiszámítására szolgáló e matematikai egyenlet hozzáférhető volt a nyilvánosság számára, a fogyasztó megérthette egyrészről, hogy a szerződése változó kamatozásának kiszámításához használt, takarékpénztárakra vonatkozó IRPH mutató i. a takarékpénztárak által a referenciahónapra vonatkozóan használt mutatók átlagának, ii. az ugyanezen intézmények által az e mutatókhoz hozzáadott különbözetek átlagának, és iii. az e műveletekkel járó díjak és költségek átlagának az összegének felel meg, és másrészről azt, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t jelentő ezen összeghez a bank hozzáadja a hitelfelvevőre vonatkozó külön díjakat és költségeket.

123. Ezenkívül annak alapján, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH egy, a *Boletín Oficial del Estadóban* közzétett hivatalos referenciamutató, feltételezhető, hogy egy átlagos fogyasztó számára viszonylag könnyű hozzáférni a különböző hivatalos mutatók kiszámítási módszereihez és összehasonlítani a bankok által kínált különböző lehetőségeket. Ennélfogva nem követelhető meg a

91 A Bíróságnak a szerződési feltételekre vonatkozó, egy más típusú szerződés, tudniillik két kölcsönszerződés megkötése mellett kötött biztosítási szerződés esetén érvényesülő átláthatósági követelménnyel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatának példájáért lásd: 2015. április 23-i Van Hove ítélet (C-96/14, EU:C:2015:262, 47. pont). Ez az ügy egy biztosítási szerződésben kikötött és a kölcsönvevő (akit egy munkahelyi balesetet követően részleges állandó munkaképtelenség sújtott) teljes munkaképtelensége esetén a hitelező részére fizetendő összegek átvállalásának biztosítását célzó feltételre vonatkozott. Ítéletében a Bíróság figyelembe vette azt a tényt, hogy a kölcsönösszegek átvállalására vonatkozó biztosítási mechanizmusnak a szerződésegyüttes keretében történő konkrét működésére vonatkozó átlátható magyarázat hiányában a fogyasztó nem tudhatta pontos és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő – esetlegesen jelentős – gazdasági következményeket.

92 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 45. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

banktól, hogy a fogyasztónak különböző referenciamutatókat kínáljon. A Bíróság ítélkezési gyakorlatában említett tájékoztatási kötelezettség ugyanis nem tanácsadási kötelezettség, és következésképpen nem jelent kötelezettséget a bankra nézve, hogy különböző hivatalos mutatókat használjon vagy a fogyasztó részére felkínáljon.

124. A fenti megfontolások összessége alapján arra a következtetésre jutok, hogy a bank tiszteletben tartotta a 93/13 irányelv által támasztott átláthatósági követelményt. A kérdést előterjesztő bíróság feladata mindazonáltal, hogy elvégezze az e tekintetben szükséges ellenőrzéseket, ellenőrizve különösen, hogy a Bankia a hitelszerződés megkötése előtt elegendő tájékoztatást nyújtott-e az alapeljárás felperese számára ahhoz, hogy ez utóbbi tájékozott és megalapozott döntést hozhasson. Ennélfogva e bíróság feladata, hogy a szerződéskötést övező körülmények összességére tekintettel, az e szerződés megkötése során a Bankia által közzétett reklámot és tájékoztatást is ideértve, ellenőrizze, hogy e bank eleget tett-e a 8/1990. sz. körlevélben előírt tájékoztatási kötelezettségeknek.

125. A kérdést előterjesztő bíróság számára ezen ellenőrzést illetően nyújtandó iránymutatásként, e körülmények között úgy tekintendő, hogy az eladó vagy szolgáltató által a fogyasztóval annak érdekében közlendő információk között, hogy az előbbi eleget tegyen a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének és 5. cikkének megfelelően az átláthatóság követelményének egy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-hoz hasonló, jogszabályon alapuló – számítását tekintve összetett és az átlagos fogyasztó számára kevéssé átlátható matematikai képletű – referenciamutatón alapuló változó kamatlábat meghatározó szerződési feltétel tekintetében, szerepelniük kell egyrészről a fogyasztó általi tájékozott és megalapozott döntéshozatalt lehetővé tevő elegendő információknak a jelzálogkölcsön-szerződésre alkalmazandó kamatláb számítási módszerét és az azt alkotó elemeket illetően, pontosan megjelölve nem csupán az e számítási módszer keretében használt referenciamutató teljes meghatározását, hanem az e mutatót meghatározó nemzeti szabályozás releváns rendelkezéseit is, és másrészről a választott referenciamutató múltbeli alakulására vonatkozó információknak.[93]

126. Mindazonáltal a nemzeti bíróság feladata, hogy a vitatott feltétel átláthatóságának ellenőrzése során a szerződéskötést övező körülmények összességének figyelembevételével ellenőrizze egyrészről, hogy a szerződés e kamatlábszámítási módszert átláthatóan tünteti-e fel, oly módon, hogy a fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket, és másrészről, hogy e szerződés eleget tesz-e a nemzeti szabályozásban előírt valamennyi tájékoztatási kötelezettségnek.

127. Végül, úgy tekintendő, hogy amennyiben a kérdést előterjesztő bíróságnak azt kellene megállapítania, hogy – a Bíróság által a feltett kérdésekre válaszul szolgáltatandó megfontolásokra tekintettel – a szerződési feltételek világos és érthető megfogalmazására, és következésképpen az átláthatóságra vonatkozóan támasztott követelménynek eleget tettek, a vitatott feltétel esetleges tisztességtelen jellegét ugyanakkor mindenesetre érdemben értékelni kell, figyelemmel a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben a fogyasztó kárára előidézett egyenlőtlenség esetleges fennállására.[94] Ennek keretében a nemzeti bíróság feladata, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében és 5. cikkében megállapított szempontokat figyelembe véve meghatározza, hogy a

93 E tekintetben a spanyol kormány észrevételeiből kitűnik, hogy a 8/1990. sz. körlevél VII. melléklete a jelzáloghitelekre vonatkozó tájékoztató brosúrákban a változó kamatláb tekintetében feltüntetendő minimális információként a referenciamutatót, különösen annak „a megelőző két naptári évben [történő alakulását], valamint a legutóbbi elérhető értéket” jelölte meg. Ezzel szemben, figyelemmel arra, hogy a gazdasági előrejelzések mindig bizonytalanok és egyes változók, így például a referenciamutatók, nehezen jelezhetők előre, számomra nem tűnik célszerűnek, hogy egy bankot arra kötelezzenek, hogy a javasolt referenciamutatóra vonatkozó előrejelzéseket bocsásson a fogyasztó rendelkezésére.

94 Lásd ebben az értelemben: 2013. március 14-i Aziz ítélet (C-415/11, EU:C:2013:164, 69. pont), valamint Kokott főtanácsnok ezen ügyre vonatkozó indítványa (C-415/11, EU:C:2012:700, 74. pont).

jelen ügy körülményeire tekintettel[95] egy az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló feltétel megfelel-e a jóhiszeműség és az egyensúly ezen irányelvben támasztott követelményének is.[96] Ez a kérdés mindazonáltal túlterjed a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyán, ezért azt nem vizsgálom tovább.

128. A második kérdés a) pontjára adandó válaszra vonatkozó javaslatra tekintettel véleményem szerint nem kell válaszolni e második kérdés c) pontjára, amely arra vonatkozik, hogy a tájékoztatás elmaradását tisztességtelennek kell-e tekinteni,[97] valamint a harmadik kérdésre, amely e feltétel tisztességtelen jellege megállapításának következményeire vonatkozik.

VI. Végkövetkeztetés

129. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom a Bíróságnak, hogy a Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (barcelonai 38. sz. elsőfokú bíróság) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a következő választ adja:

1) A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy annak hatálya alól nincs kizárva az alapügyben szóban forgóhoz hasonló, a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató között megállapodott szerződési feltétel, amely a kamatlábat a hitelintézetek által a változó kamatozású jelzáloghitel-szerződésekben alkalmazható hat hivatalos és jogszabályon alapuló referenciamutató egyike alapján határozza meg.

2) A 93/13 irányelv 8. cikkével ellentétes az, hogy egy nemzeti bíróság alkalmazhassa ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdését annak érdekében, hogy ne értékelje egy – az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló –, a szerződés elsődleges tárgyát érintő, világosan és érthetően megfogalmazott feltétel esetleges tisztességtelen jellegét, amennyiben a nemzeti jogalkotó ezt a rendelkezést nem ültette át nemzeti jogrendjébe.

   Az eladónak vagy szolgáltatónak a következő információkat kell közölnie a fogyasztóval ahhoz, hogy eleget tegyen a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikke szerinti átláthatóság követelményének egy a takarékpénztárakra vonatkozó jelzáloghitel referenciamutatóhoz (IRPH Cajashoz) hasonló, jogszabályon alapuló – számítását tekintve összetett és az átlagos fogyasztó számára kevéssé átlátható matematikai képletű – referenciamutatón alapuló változó kamatlábat meghatározó szerződési feltétel tekintetében:

   – egyrészről a fogyasztó általi tájékozott és megalapozott döntéshozatalt lehetővé tevő elegendő információkat a jelzálogkölcsön-szerződésre alkalmazandó kamatláb számítási módszerét és az azt alkotó elemeket illetően, pontosan megjelölve nem csupán az e számítási módszer keretében használt referenciamutató teljes meghatározását, hanem az e mutatót meghatározó nemzeti szabályozás releváns rendelkezéseit is, és

95 E tekintetben a kérdést előterjesztő bíróságnak ellenőriznie kellene különösen, hogy – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik – a bankok valóban képesek voltak-e arra, hogy a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH-t befolyásolják. Főképp a kérdést előterjesztő bíróság által a takarékpénztárakra vonatkozó IRPH működésére vonatkozóan szolgáltatott magyarázatokra hivatkozom. Lásd a jelen indítvány 45–47. pontját.

96 Lásd ebben az értelemben: 2019. március 26-i Abanca Corporación Bancaria és Bankia ítélet (C-70/17 és C-179/17, EU:C:2019:250, 50. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). Arról a körülményről, hogy a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, lásd: 2010. június 3-i Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ítélet (C-484/08, EU:C:2010:309, 27. pont); 2019. március 26-i Abanca Corporación Bancaria és Bankia ítélet (C-70/17 és C-179/17, EU:C:2019:250, 49. pont). Lásd még: az Abanca Corporación Bancaria és Bankia egyesített ügyekre vonatkozó indítványom (C-70/17 és C-179/17, EU:C:2018:724, 65–82. pont).

97 Jelezni kell, hogy a kérdést előterjesztő bíróság nem pontosítja, hogy az uniós jog mely rendelkezéseire tekintettel kell vizsgálni az eladó vagy szolgáltató által tanúsított tisztességtelen eljárást. Mindenesetre emlékeztetni kell arra, hogy a 93/13 irányelv tizenhatodik preambulumbekezdése rögzíti, hogy „a jóhiszeműséggel kapcsolatosan támasztott elvárást az eladó vagy a szolgáltató kielégíti, ha a másik féllel szemben, akinek törvényes érdekeit szem előtt kell tartania, méltányosan és tisztességesen jár el”.

– másrészről a választott referenciamutató múltbeli alakulására vonatkozó információkat.

Mindazonáltal a nemzeti bíróság feladata, hogy a vitatott feltétel átláthatóságának ellenőrzése során a szerződéskötést övező körülmények összességének figyelembevételével ellenőrizze, hogy a szerződés egyrészről e kamatláb-számítási módszert átláthatóan tünteti-e fel, oly módon, hogy a fogyasztó pontos és érthető szempontok alapján értékelhesse a számára ebből eredő gazdasági következményeket, és másrészről, hogy eleget tesz-e a nemzeti szabályozásban előírt valamennyi tájékoztatási kötelezettségnek.